

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор, Комунального закладу

«Харківський ліцей №14

Харківської міської ради»

Наталія ШКУРАПЕТ

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА
Комунального закладу
«Харківський ліцей №14
Харківської міської ради»
для школи II ступеня (5-6 клас НУШ)

ПОГОДЖЕНО

на засіданні педагогічної ради

Комунального закладу

«Харківський ліцей №14

Харківської міської ради»

протокол від 21.06.2023 № 15

Голова педагогічної ради,

Наталія ШКУРАПЕТ

РОЗДІЛ 1. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1.1. Нормативні документи

Освітня програма Комунального закладу «Харківський ліцей №14 Харківської міської ради» для школи II ступеня (5-6-ті класи) розроблена на виконання Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів країни від 30.09.2020 р. № 898, наказу МОН України від 19.02.2021 р. № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів ЗЗСО».

Освітня програма закладу освіти, розроблена на основі Типової освітньої програми. Дана освітня програма:

- відповідає структурі типової освітньої програми та визначеним нею вимогам до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою закладу освіти;

- визначає (в обсязі не меншому ніж встановлено відповідною типовою освітньою програмою загальний обсяг навчального навантаження відповідному рівні (циклі повної загальної середньої освіти (в годинах), його розподіл між освітніми галузями за роками навчання;

- містить навчальний план, що ґрунтується на одному з варіантів типових навчальних планів відповідної типової освітньої програми і може передбачати перерозподіл годин (у визначеному типовим навчальним планом обсязі в межах мінімального / максимального навантаження для кожної галузі міжобов'язковими для вивчення навчальними предметами (крім державної мови певної освітньої галузі, які можуть вивчатися окремо та/або інтегровано з іншими навчальними предметами;

- містить перелік модельних навчальних програм, що використовуються закладом освіти в освітньому процесі, та/або навчальних програм, затверджених педагогічною радою, що мають містити опис результатів навчання учнів з навчальних предметів (інтегрованих курсів в обсязі не меншому ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами;

- описує норми організації освітнього процесу та інструментарію оцінювання.

Освітня програма реалізує Стратегії розвитку закладу.

1.2. Тип закладу

Комунальний заклад «Харківський ліцей №14 Харківської міської ради» – це заклад загальної середньої освіти з навчанням українською мовою.

1.3. Мета і завдання освітньої програми

Мета і завдання освітньої програми закладу ґрунтуються на визначеній Законом України «Про освіту» меті повної загальної середньої освіти, що передбачає всебічний розвиток, виховання і соціалізацію особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

1.4. Вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за цією освітньою програмою

Визначаючи вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньої програмою, заклад керується чинними нормативними документами у сфері освіти.

Навчання за освітньою програмою базової середньої освіти можуть розпочинати учні, які на момент зарахування (переведення до закладу загальної середньої освіти, що забезпечує здобуття відповідного рівня повної загальної середньої освіти, досягли результатів навчання, визначених у Державному стандарті початкової освіти, що підтверджено відповідним документом встановленого зразка (свідоцтвом досягнень, свідоцтвом про здобуття початкової освіти, табелем навчальних досягнень учня / учениці).

У разі відсутності результатів річного оцінювання з будь-яких предметів зарівень початкової освіти учні повинні пройти відповідне оцінювання упродовж першого семестру навчального року. Для проведення оцінювання наказом керівника закладу освіти створюють комісію, затверджують її склад (голову та членів комісії), а також графік проведення оцінювання та перелік завдань з навчальних предметів. Протокол оцінювання рівня навчальних досягнень складають за формою згідно з додатком 2 до Положення про індивідуальну форму здобуття загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки країни 12 січня 2016 року № 8 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки країни від 10 липня 2019 року № 955, зареєстрованого в Міністерстві юстиції країни 03 лютого 2016 р. за № 184/28314).

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Загальний обсяг навчального навантаження в освітній програмі закладу відповідає загальному обсягу навчального навантаження, визначеному для цього типу освітнього закладу в Державному стандарті базової середньої освіти (Додаток 23 та Типовій освітній програмі для 5-9 класів (Додатки 1,2). Загальний обсяг річного навчального навантаження для кожної галузі в освітній програмі закладу освіти встановлено у межах вказаного в Державному стандарті та Типовій освітній програмі діапазону мінімального та максимального показників.

Загальний обсяг навчального навантаження учнів розподіляється між роками навчання, освітніми галузями, обов'язковими та вибірковими освітніми компонентами.

Загальний обсяг річного навчального навантаження для закладів із навчанням українською мовою (5-6 класи згідно з типовим планом наведено в Таблиці 1).

Таблиця 1

Назва освітньої галузі	Навчальне навантаження	5 клас			6 клас		
		Рекомендоване*	Мінімальне*	Максимальне*	Рекомендоване*	Мінімальне*	Максимальне*
Мовно-літературна **	На тиждень	11	10	13	11	10	13
	На рік	385	350	455	385	350	455

Математична	На тиждень	5	4	6	5	4	6
	На рік	175	140	210	175	140	210
Природнича	На тиждень	2	1,5	3	4	2	5
	На рік	70	52,5	105	140	70	175
Соціальна і здоров'я- збережувальна	На тиждень	1,5	1	3	1,5	1	3
	На рік	52,5	35	105	52,5	35	105
Громадянська та історична	На тиждень	1	1	2	2	1,5	3
	На рік	35	35	70	70	52,5	105
Технологічна	На тиждень	2	1	3	2	1	3
	На рік	70	35	105	70	35	105
Інформатична	На тиждень	1,5	1	2	1,5	1	2
	На рік	52,5	35	70	52,5	35	70
Мистецька	На тиждень	2	1	3	2	1	3
	На рік	70	35	105	70	35	105
Фізична культура***	На тиждень	3	3	3	3	3	3
	На рік	105	105	105	105	105	105
Усього	На тиждень	29			32		
	На рік	1015			1120		
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, вибіркових освітніх компонентів, проведення індивідуальних консультаційта групових занять	На тиждень	2			2		
	На рік	70			70		
Загальнорічна кількість навчальних годин, що Фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи	На тиждень	31			34		
	На рік	1085			1190		
Гранично допустиме навантаження учнів****	На тиждень	28			31		
	На рік	980			1085		

* Кількість навчальних годин на вивчення кожної освітньої галузі може збільшуватися до максимального показника з урахуванням перерозподілу різниці між рекомендованою та мінімальною кількістю навчальних годин інших освітніх галузей.

** Години мовно-літературної освітньої галузі можуть розподілятися на вивчення мови корінного народу, національної меншини та/або другої іноземної мови.

*** Години, передбачені для фізичної культури, не враховуються під час визначення гранично допустимого навчального навантаження учнів.

**** Сума годин на вивчення всіх освітніх галузей не повинна перевищувати загальної

кількості годин, визначеної цим навчальним планом.

Керуючись показниками загальної кількості навчального навантаження, визначеними в Таблиці 1 за галузями, визначено обсяг *фактичного річного навантаження* для 5-х класів. Результат подано в Таблиці 2.

Таблиця 2

Загальний обсяг навчального навантаження для 5-х класів

Назва освітньої галузі	Навчальне навантаження	Кількість годин 5 клас
Мовно-літературна **	На тиждень	11
	На рік	385
Математична	На тиждень	5,5
	На рік	192,5
Природнича	На тиждень	2
	На рік	70
Соціальна і здоров'язберезувальна	На тиждень	2
	На рік	70
Громадянська та історична	На тиждень	1
	На рік	35
Технологічна	На тиждень	2
	На рік	70
Інформатична	На тиждень	1,5
	На рік	52,5
Мистецька	На тиждень	2
	На рік	70
Фізична культура***	На тиждень	3
	На рік	105
Усього	На тиждень	30
	На рік	1050
Додаткові години для вивчення предметів освітніх галузей, вибіркового освітніх компонентів, проведення індивідуальних консультацій та групових занять	На тиждень	2
	На рік	70
Загальнорічна кількість навчальних годин, що фінансуються з бюджету (без урахування поділу на групи)	На тиждень	31
	На рік	1085
Гранично допустиме навантаження учнів****	На тиждень	28
	На рік	980

РОЗДІЛ 3. НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Робочий навчальний план

для учнів 5-А,Б, 6-А,Б класів Комунального закладу «Харківський ліцей №14 Харківської міської ради» на 2023/2024 навчальний рік (5-денний робочий тиждень) розроблений на

основі Освітньої програми базової школи науково-педагогічного проекту «Інтелект України (додаток 3, схвалений ДСЯО України від 31.08.2022 № 01-10/16)

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах	Кількість годин на тиждень у класах
Інваріантний складник		5-А, 5-Б	6-А, 6-Б
Мовно-літературна	Українська мова	4	4
	Українська література	2	2
	Іноземна мова (англійська)	5	5
	Зарубіжна література	1,5	1,5
Математична	Математика	6	6
Природнична	Пізнаємо природу. Моя планета Земля	2	2
	Пізнаємо природу. Твої фізичні відкриття	1	1
	Географія	-	2
Соціальна і здоров'язберезувальна	Навчаємось разом*	1	1
Громадянська та історична	Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти	1,5	2,5
Технологічна	Технології	1	1
Інформатична	Інформатика	1	1
Мистецька	Мистецтво	1	1
Фізична культура	Фізична культура	3	3
Додаткові години	Еврика (курс за вибором)	1	1
Разом:		28+3	31+3
Гранично допустиме навчальне навантаження (ГДНН) (без фізк.)		28	31
Всього (без урахування поділу класу на групи)		31	34

* У межах курсу «Навчаємось разом» інтегрується матеріал навчальних предметів Етика (5-6 класи), Основи здоров'я (5-9 класи).

Робочий навчальний план

для учнів 5-В, Г, 6-В, Г, Д класів Комунального закладу «Харківський ліцей №14 Харківської міської ради» на 2023/2024 навчальний рік (5-денний робочий тиждень) розроблений на основі Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою (Таблиця № 3 до Наказу МОН України від 19.02.2021 року № 235)

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах	Кількість годин на тиждень у класах
		5-В,Г	6-В,6-Г,Д
Інваріантна складова			
Мовно-літературна	Українська мова	4	4
	Українська література	2	2
	Іноземна мова (англійська)	3,5+0,5	3,5+0,5
	Зарубіжна література	1,5	1,5
	Друга іноземна мова (німецька)	2	2
Математична	Математика	5	5
Природнична	Інтегрований курс «Довкілля»	2	2

	Біологія	-	-
	Географія	-	2
Соціальна і здоров'язбережувальна	Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут»	1	1
Громадянська та історична	Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти (інтегрований курс)	1	2
Інформатична	Інформатика	1,5	1,5
Технологічна	Технології	2	2
Мистецька	Образотворче мистецтво	1	1
	Музичне мистецтво	1	1
Фізична культура	Фізична культура	3	3
Разом:		28+3	31+3
Гранично допустиме навчальне навантаження (ГДНН) (без Фізк.)		28	31
Всього (без урахування поділу класу на групи)		31	34

*У 5-В, 5-Г та 6-Д класах математика вивчається за педагогічною технологією «Росток» до Типового навчального плану ЗЗСО, що працюють за педагогічною технологією «Росток» (додаток 4 до наказу МОН України від 29.04.2021 № 483)

РОЗДІЛ 4. МОДЕЛЬНІ НАВЧАЛЬНІ ПРОГРАМИ

4.1. Перелік модельних навчальних програм

Відповідно до навчального плану в освітній програмі зазначається перелік модельних навчальних програм, що використовуються закладом освіти в освітньому процесі, що містять опис результатів навчання учнів з навчальних предметів (інтегрованих курсів в обсязі не меншому ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами. Оскільки відповідні модельні та/або навчальні програми спрямовані насамперед на реалізацію вимог Державного стандарту базової середньої освіти, заклад освіти під час формування переліку цих програм врахував низку чинників, а саме:

- особливості та потреби учнів певного закладу в досягненні обов'язкових результатів навчання,
 - потенціал педагогічного колективу,
 - ресурсне забезпечення закладу освіти,
 - навчально-методичний супровід конкретних модельних програм,
 - наявність внутрішньогалузевих та міжгалузевих зв'язків між програмами різних предметів та курсів для реалізації ключових компетентностей,
 - варіативність програм для підтримки курсів у діапазоні від мінімальної до максимальної кількості годин тощо.

Під час вибору модельних навчальних програм для освітньої програми закладу зверталась увага на раціональне використання навчального часу. Сформована з окремих модельних та/або навчальних програм освітня програма закладу є цілісним комплексом, кожен компонент якого реалізує свої цілі та функції у тісному взаємозв'язку з іншими компонентами для формування цілісної компетентної особистості. Ці взаємозв'язки реалізуються не лише на рівні базових знань з окремих предметів, а й на рівні досягнення очікуваних результатів та видів діяльності. Перелік модельних та/або навчальних програм в

освітній програмі закладу охоплює досягнення учнями результатів навчання з усіх визначених Державним стандартом освітніх галузей. Заклад освітіздійснив вибір модельних навчальних програм для закладів загальної середньої освіти з-поміж тих, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерство освіти і науки України» (Наказ МОН України №795 від 12 липня 2021 року <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-nadannya-grifa-rekomendovano-ministerstvom-osviti-i-nauki-ukrayini-modelnim-navchalnim-programam-dlya-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>).

На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми предмета (інтегрованого курсу вчитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно- тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи області є неприпустимим.

Автономія вчителя забезпечена академічною свободою, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково- педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування вчитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в навчальній програмі. Учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем. Адміністрація закладу загальної середньої освіти або працівники методичних служб можуть лише надавати методичну допомогу вчителю з метою покращення освітнього процесу, а не контролювати його.

Освітня галузі	Модельна навчальна програма	
	назва	Автор(и)
Мовно-літературна:		
✓ українська мова	Модельна навчальна програма «Українська мова.5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти	Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.
✓ українська література	Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти	Архипова В.П., Січкара С.І., Шило С.Б.

Зарубіжна література	Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти	Ніколенко О.М., Ісаєва О.О., Клименко Ж.В., Мацевко-Бекерська Л.В., Юлдашева Л.П., Рудніцька Н.П., Туряниця В.Г., Тихоненко С.О., Вітко М.І., Джангобекова Т.А.
Англійська мова	Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти	Редько В.Г., Шаленко О.П., Сотникова С.І., Коваленко О.Я., Коропецька І.Б., Якоб О.М., Самойлюкевич І.В., Добра О.М., Кіор Т.М.
Німецька мова	Модельна навчальна програма «Друга іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти	Редько В.Г., Шаленко О.П., Сотникова С.І., Коваленко О.Я., Коропецька І.Б., Якоб О.М., Самойлюкевич І.В., Добра О.М., Кіор Т.М., Мацькович М.Р., Глинюк М.Л., Браун Є.Л.
Математична	Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти	Мерзляк А.Г., Номіровський Д.А., Пихтар М.П., Рубльов Б.В., Семенов В.В., Якір М.С.
Природнича	Модельна навчальна програма «Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс» для закладів загальної середньої освіти	Григорович О.В.
Громадянська та історична освіта	Модельна навчальна програма «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти	Власова В.С., Желіба О.В., Кронгауз В.В., Секеринський Д.О., Щупак І.Я.
Соціальна та здоров'язбережувальна	Модельна навчальна програма «Здоров'я безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс» для закладів загальної середньої освіти	Шиян О.І., Дяків В.Г., Волощенко О.В., Гриньова М.В., Козак О.П., Овчарук О.В., Седоченко А.Б., Сорока І.З., Страшко С.В.
Технологічна	Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти	Ходзицька І. Ю, Горобець О. В, Медвідь О.Ю., Пасічна Т. С., Приходько Ю. М. .

Інформатична	Модельна навчальна програма. «Інформатика. 5-6 клас» для закладів загальної середньої освіти	Ривкінд І.А., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотоко В.В.
Мистецька	Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс для закладів загальної середньої освіти.	Масол Л. М., Просіна О.В.
Фізична культура	Модельна навчальна програма «Фізична культура.5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти	Педан О.С., Коломоєць Г. А. , Боляк А. А., ебрина А.А., Дервянко В. В., Стеценко В. Г., Остапенко О. І., Лакіза О. М., Косик В.М. та інші

4.2. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи»

Навчальний предмет «Українська мова» забезпечує реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання мовно-літературної галузі.

Метою навчання української мови в школі є формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатого мовної особистості.

Завдання навчального предмета: навчити вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами української мови; виховати свідоме прагнення до вивчення української мови; сформувані духовний світ учнів, цілісні світоглядні уявлення, загальнолюдські ціннісні орієнтири; розвинути мислення, пам'ять, творчі здібності, естетичні почуття, самоповагу та впевненість у собі.

Знання мають стати інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації учнів, успішного професійного становлення та облаштування свого життя.

Цю модельну навчальну програму розроблено на основі Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів країни від 30.09.2020 № 898, вона відповідає меті й ідейним засадам цього документа та реалізує результати, окреслені в ньому. Крім того, ураховано положення Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки країни від 19.02.2021 № 235.

Ця модельна навчальна програма:

- ґрунтується на засадах цінностей українського народу, особистісно зорієнтованого, компетентнісного, аксіологічного, діяльнісного, інтегративного підходів;
- передбачає реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання в мовно-літературній освітній галузі;
- ураховує наступність між циклами навчання;
- орієнтується на компетентнісний потенціал мовно-літературної освітньої галузі.

програмі визначено:

- очікувані результати навчання учнів
- зміст навчального предмета
- види навчальної
- діяльності учнів

Очікувані результати навчання учнів – це результати, яких потрібно досягти на певному етапі освітнього процесу. Вони співвідносяться з обов'язковими результатами навчання, визначеними Державним стандартом.

Орієнтовна послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів забезпечується структуруванням змісту навчального предмета звикористанням розділів, тем / тематик.

Пропонований зміст окреслює рекомендований обсяг навчального матеріалу, що має бути опанований учнями за певний період навчання в процесі досягнення очікуваних результатів.

Серед наведених у програмі видів навчальної діяльності учитель може обирати ті, які вважає найбільш актуальними й корисними, до того ж він може змінювати теми висловлень. Для зручності виокремлено види діяльності, які мають здійснюватися на традиційних уроках розвитку мовлення. Сформульовані в кожному розділі та підрозділі ціннісні орієнтири, не обмежуючи академічної свободи вчителя, мають на меті допомогти йому вибрати тематику творчих робіт і дидактичного матеріалу, урізноманітнити й структурувати навчальну діяльність, сформувати в учнів компетентності, необхідні для успішної самореалізації в суспільстві. Наведені переліки можна доповнювати та скорочувати.

На формування ціннісних ставлень і суджень, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії із суспільством, зорієнтована Концепція Нової української школи, де в розділі «Виховання на цінностях» зазначено, що «найосвіченіша людина може стати найгіршим злочинцем, якщо не розуміє і не поділяє загальнолюдських цінностей». Виховання на цінностях є ключовим у педагогічних працях Василя Сухомлинського, який наголошував: «Людину треба вчити, що вона живе не в пустелі, а серед людей. Кожен твій крок урешті-решт позначається на твоєму ближньому, тому що ідеш ти кудись і з якоюсь метою; кожне твоє слово в душі іншого відгукнеться, але як воно відгукнеться – залежить від тебе. же те, щоти дивишся на навколишній світ і бачиш його, таїть у собі добро і зло; усе залежить від того, що і як ти бачиш».

Категорія **«ціннісні орієнтири особистості»** містить у собі три компоненти:

- пізнавальний – усвідомлення сутності явища, його якостей, властивостей;
- емоційний – переживання цінності явища;
- мотиваційний – готовність діяти відповідно до усвідомленої цінностей ситуації вибору.

Українська мова включає багатовекторні впливи на свідомість і підсвідомість особистості, її емоційно-почуттєву сферу, художньо-образне мислення і творчі здібності. Знання української мови стимулює особистість до естетичного самовираження, активної участі в різних ормах життя суспільства. Мова дає особистості можливість осягнути мікро- й макросвіт, самоствердитись, вона є однією з ознак національної приналежності, громадянства.

Нова школа плекає українську ідентичність. На уроках української мови потрібно формувати риси громадянина країни, виховувати любов до Батьківщини, природи, пам'яток старовини, плекати загальнолюдські моральні якості, утверджувати гуманістичну мораль як базову основу громадянського суспільства.

Мова стає зрозумілішою і швидше засвоюється дітьми, коли в основу її вивчення покласти принцип народності. Цей принцип допомагає прищепити любов до мови, слова через використання всіх видів і жанрів народної творчості, засвоєння учнями народного мовленнєвого етикету.

Важливу роль відіграють прислів'я та приказки, які є окрасою народної дидактики, допомагають зробити урок емоційно насиченим, а учням – розвивати свою думку, уявлення, формувати усне мовлення.

Серед культурологічних тем особливої ваги набувають ті, що вчать пізнавати світ, його духовні й моральні цінності, усвідомлювати роль рідної мови в розвитку й самовдосконаленні кожного учня. Визначені ціннісні орієнтири сприяють входженню особистості в соціум, пізнанню мовної картини світу, засвоєнню соціокультурних відомостей.

Урок української мови на сучасному етапі повинен мати такі основні особливості:

- виховання мовної особистості, національно-свідомого громадянина країни;
- реалізація комунікативно-діяльнісного, українознавчого, функціонально-стилістичного та інших аспектів навчання;
- розвиток пізнавальних і творчих здібностей особистості;
- мовленнєва спрямованість уроку, удосконалення всіх видів мовленнєвої діяльності;
- здійснення морального, етичного та естетичного виховання, що передбачає особистісний підхід до навчання;
- посилення практичної спрямованості навчання;
- використання активних інноваційних форм, методів, прийомів навчання;
- інтегральність (реалізація внутрішньо- і міжпредметних зв'язків);
- оптимальність змісту уроку.

Для досягнення мети вивчення української мови важливо чергувати різні методи та прийоми психолого-педагогічної підтримки діяльності учнів:

- заохочення;
- створення яскравих навчально-образних уявлень;
- навчально-пізнавальна гра;
- створення ситуації успіху;
- створення проблемної ситуації;
- поштовх до пошуку альтернативних рішень;
- виконання творчих завдань;
- кооперація учнів.

Ефективність освіти пов'язують із реалізацією компетентнісного підходу. Такий підхід передбачає зміщення акцентів із накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок на вироблення і розвиток умінь діяти, застосовувати досвід у конкретних умовах. Компетентності дають змогу усунути суперечності між засвоєними теоретичними

відомостями та їх використанням для розв'язання конкретних життєвих завдань: уміти розрізняти об'єкти, ознаки, властивості; аналізувати і пояснювати причини та наслідки подій, вчинків, явищ; створювати тексти, проєкти; висловлювати ставлення до подій, вчинків; брати участь у колективних справах, у розв'язанні навчальних завдань та ін.

4.3. Модельна програма «Українська література. 5-6 класи»

Курс «Українська література» – важлива складова мовно-літературної освітньої галузі. Його основною метою є розвиток і формування грамотного, естетично розвинутого і творчого читача з гуманістичним світоглядом, який володіє українською мовою, читає інформаційні та художні тексти задля духовного, культурного та національного самовираження, для збагачення емоційного досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтирів і ставлень.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань:

- формувати вміння сприймати літературний твір як мистецьке явище,
- розуміти його оригінальну своєрідність,
- давати власну аргументовану оцінку;
- формувати вміння визначати національну своєрідність та загальнолюдську значущість творів класичної та сучасної української літератури;
- формувати вміння осмислено сприймати, оцінювати, декодувати художній текст через свідоме оволодіння літературними поняттями та термінами;
- розвивати інтерес і здатність до самостійної читацької діяльності для задоволення різних потреб читача;
- формувати вміння самостійно працювати з різними видами і джерелами інформації;
- відпрацьовувати комунікативні вміння, образне, логічне та критичне мислення, культуру полеміки;
- формувати вміння безпечного і критичного використання медіапродукції, здатності створювати медіапродукти і спілкуватися за допомогою медіазасобів.

Структура модельної програми, її змістове наповнення передбачають урахування вікових особливостей учнів, психології сприйняття дитиною творів художньої літератури, а також специфіку сучасного інформаційно-комунікативного простору та загальносвітових процесів глобалізації.

При укладанні програми було враховано одну з найактуальніших проблем – наступність, адже успіхи шкільного навчання суттєво залежать від якості знань та умінь, сформованих у початковій школі, від вміння вчителя правильно вибудувати адаптивний період школяра. З огляду на це вчитель, працюючи за програмою «Українська література. 5-6 класи», спирається на набуті в початковій школі практичні вміння учнів, а саме: застосовувати різні види читання (аналітичне, переглядове, вибіркоче) відповідно до мети, використовувати засоби виразності, застосовувати прийоми смислового читання, способи роботи з книгою. Підібрані в програмі тексти для опрацювання дають можливість не тільки розширити коло читання, а й продовжувати формувати та удосконалювати читацьку діяльність школярів відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти, а саме: удосконалювати вміння діалогічної взаємодії з текстом, вміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати й

оцінювати інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях; збагачувати читацький досвід, формувати вироблення алгоритму прочитання художніх творів різних естетичних систем, жанрів, стилів, а також розвивати в учнів поняття про різні види медіа та використані в них засоби впливу на читача, формувати уміння здійснювати пошук, добирати, критично оцінювати і безпечно користуватися медіазасобами.

Курс української літератури структуровано за такими взаємопов'язаними тематично-проблемними розділами:

5 клас – «Мистецький спадок нащадкам», «Малює світ поезія», «Від казки до книги буття»;

6 клас – «Пісенні скарби рідного краю», «Поетичний дивосвіт», «Живильні джерела мудрих книг».

Кожен розділ охоплює теми та перелік основних змістових блоків, які створюють передумови для ознайомлення учнів 5-6 класів з різноманітною дитячою літературою та передбачають взаємодію організованої та самостійної читацької діяльності учнів, що сприяє формуванню дитини-читача.

Кожен змістовий блок містить перелік текстів для обов'язкового вивчення та варіативні твори, які можна розглядати додатково, за вибором учителя, наявністю часу або самостійно. Твори добиралися за принципами художньоестетичних критеріїв, жанрово-тематичної розмаїтості, ідейно-ціннісних особливостей, осучаснення змістового матеріалу та з урахуванням читацьких інтересів дітей.

Тематика змістових блоків спрямована на досягнення належного рівня сформованості вміння читати, сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в комунікативних цілях. Змістом програми також передбачено засвоєння певного кола усвідомлених понять із теорії літератури, необхідних для аналізу та інтерпретації тексту.

Модельна навчальна програма передбачає вивчення літератури рідного краю, що уможлиблює ознайомлення учнів із творчістю письменників-земляків. Для цього вчитель може виокремити години та індивідуально вибрати тексти для розгляду.

Опрацювання змістового матеріалу відбувається через орієнтовні види навчальної діяльності. Навпроти кожного виду діяльності подано, які очікувані результати можуть досягти учні, на чому має акцентувати увагу вчитель під час реалізації цих завдань. Більшість орієнтовних видів навчальної діяльності відображає синергетичний підхід до освітнього процесу, коли виконання завдань підсилюють ефект навчання та ґрунтуються на конструюванні знань, а не на їх відтворенні, що демонструє засади партнерства та дитиноцентризму в освітньому процесі.

4.4. Модельна програма «Зарубіжна література. 5-9 класи»

Програму розроблено на основі Державного стандарту базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів країни від 30. 09. 2020 р. № 898 з урахуванням Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 р. № 235).

Роль зарубіжної літератури в системі загальної середньої освіти України. Нова

українська школа має стати для сучасного юного покоління ШКОЛОЮ РАДОСТІ, зорієнтованою на діяльнісне навчання, гармонійний розвиток і моральне виховання учнів, зокрема через їх прилучення до скарбниці художньої літератури різних країн і народів світу.

«Зарубіжна література» як навчальний предмет, що охоплює різноманіття національних літератур, містить величезний духовний потенціал, необхідний для української молоді початку третього тисячоліття. процесі вивчення зарубіжної літератури учні мають змогу відкрити інші країни та культури крізьпризму художніх творів, заглибитися у світ людських почуттів та стосунків, пізнати життя природи та суспільства, відчутти силу творчої фантазії та людської думки, критично мислити й співпереживати разом із літературними персонажами, краще розуміти себе та інших, цінувати «своє» (рідне, національне і поважати «чуже» (значуще для розвитку власної особистості та української нації, сформувати гуманістичний світогляд і національну свідомість на основі громадянських пріоритетів і толерантності до інших народів, рас, національностей).

Предмет «Зарубіжна література» в галузі загальної середньої освіти виконує такі функції:

- 1) пізнавально-ціннісну (пізнання життя, людини й світу через художню літературу, формування ціннісних орієнтирів особистості в період її становлення;
- 2) естетичну (розвиток уявлень про специфіку мистецтва слова, естетичного смаку, умінь розрізняти художню вартість творів ;
- 3) розвивальну (розвиток розумових і творчих здібностей, критичного мислення, індивідуального стилю пізнавальної діяльності, навичок роботи з книжкою та комп'ютером із метою розширення кола читання, формування культури спілкування ;
- 4) соціально-адаптаційну (соціокультурна адаптація особистості до умов сучасного суспільства;
- 5) виховну (виховання моральних і громадянських якостей, національної свідомості, відповідальності за збереження духовних надбань країни й людства .

Вивчення зарубіжної літератури спрямоване не лише на набуття знань про доробок письменників, окремі художні твори, літературні епохи, жанри та стилі, а передовсім покликане залучити учнів до процесу суб'єктивізації знань, пізнання довколишнього світу і самопізнання в процесі навчання, народження у свідомості школярів «власного тексту» культури, збагаченого особистісним «Я», що сприятиме розширенню емоційно-чуттєвого досвіду учнів, формуванню їхніх ціннісних орієнтацій і ставлень, залученню їх до міжкультурного діалогу через здобутки світового красного письменства.

Сприяючи культурному зближенню країни із країнами Європи і світу, зарубіжна література є важливим чинником духовного розвитку української нації, виховання молодого покоління патріотів, відданих національним ідеалам і водночас відкритих до здобутків інших країн і народів. Місце зарубіжної літератури в мовно-літературній галузі та в контексті інших освітніх галузей.

Зарубіжна література є складником мовно-літературної освітньої галузі. Згідно із запропонованою модельною навчальною програмою «Зарубіжна література» вивчається окремо як самостійний і самодостатній предмет, що має унікальну неперервну традицію викладання (з 1991 р. в умовах Незалежності і сприяє її утвердженню.)

Разом із іншими складниками мовно-літературної галузі (українська мова, українська

література зарубіжна література виконує важливу націєтворчу та українознавчу роль. Викладання зарубіжної літератури здійснюється українською мовою, художні твори письменників країн і народів світу запропоновані учням для читання в найкращих українських перекладах із урахуванням здобутків української перекладацької школи. Відповідно предмет «Зарубіжна література», окрім формування читацьких умінь і навичок, сприяє підвищенню рівня володіння державною мовою, формуванню якостей компетентного мовця.

Художня література є частиною культури людства і специфічною формою відображення життя, тому зарубіжна література потребує особливого підходу у викладанні – як предмета, що має справу із мистецтвом слова і духовною сферою особистості. Водночас для ефективного вивчення зарубіжної літератури необхідно залучення знань, умінь, навичок, що формуються в процесі засвоєння учнями інших галузей: соціальної та здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, мистецької та ін. Зважаючи на те, що в умовах інформаційного суспільства зростає роль сучасних цифрових технологій, які впливають на навчання і виховання, з метою розширення кола читання та підвищення інтересу учнів до художньої літератури у викладанні зарубіжної літератури в закладах середньої освіти слід доречно використовувати потенціал й інформатичної галузі.

Провідними векторами викладання зарубіжної літератури в 5-9 класах є формування в учнів стійкого інтересу до читання класичної та сучасної літератури, прагнення до активного діалогу із книжкою, самостійного пошуку та критичного осмислення художніх творів у процесі різних видів діяльності (індивідуальних, у парі, мікрогрупі, колективі, використання багатства сучасних бібліотечних і цифрових ресурсів.

Моделна навчальна програма із зарубіжної літератури спрямована на створення в учнів різнобічного уявлення про світ, формування позитивного мислення і творчої уяви, а також на виховання в них відчуття причетності до духовної культури країн і народів світу з позиції свідомого/ої громадянина/громадянки країни.

Отже, пріоритетами викладання предмета «Зарубіжна література» є такі:

- антропологічний (з позицій якого головним аспектом вивчення літературних творів є особистість учня, його естетичне сприйняття і творчий розвиток);
- аксіологічний (спрямований на розвиток в учнів сталого інтересу до взірців світового красивого письменства, уміння читати і творчо сприймати художні твори зарубіжних письменників, збагачуватися фундаментальними цінностями культури різних країн і народів, вирішувати життєві ситуації з урахуванням набутого читацького досвіду);
- українознавчий (метою якого є презентація зарубіжної літератури крізь призму української культури, що в умовах глобалізації сучасного світу буде сприяти виявленню і збереженню національної ідентичності школярів, сприйняттю української культури як невід'ємного складника світової, вихованню молодого(ої) громадянина/громадянки України, який(а) пізнає і досліджує реалії своєї країни, традиції рідної культури й усвідомлює їх у світовому контексті);
- полікультурності (реалізація якого передбачає вивчення художніх текстів національних культур у контексті розвитку світової літератури, розкриття різноманітних аспектів взаємодії творів різних національних традицій, що буде сприяти вихованню полікультурної особистості, формуванню культури міжетнічних і міжнаціональних відносин, толерантного

і шанобливого ставлення до інших національних традицій, запереченню будь-яких форм насильства);

- етичний (який передбачає, що робота над художніми текстами, включеними до програми, дозволить не тільки збагатити учнів знаннями класичної й сучасної зарубіжної літератури, але і, що не менш важливо, запропонує варіанти вирішення моральних проблем, що хвилюють школярів).

Головна мета вивчення зарубіжної літератури в системі середньої освіти – прилучення учнів до найкращих здобутків класичної й сучасної художньої літератури різних країн і народів, формування компетентних читачів, здатних творчо сприймати, критично оцінювати й насолоджуватися художніми творами, брати участь у різних комунікативних ситуаціях та взаємодії (зокрема із застосуванням цифрових технологій на підставі прочитаних художніх текстів і медіатекстів відповідно до контексту).

Завдання вивчення зарубіжної літератури в основній школі:

- репрезентувати актуальні для школярів художні твори (класичні та сучасні, необхідні для духовної та психологічної адаптації людини в сучасному полікультурному суспільстві);

- сформувати в учнів сталу потребу в діалозі з творами словесного мистецтва, необхідність у власній рефлексії над почуттями й думками, які виникають в семантичному та естетичному полі художнього тексту;

- навчити школярів естетично сприймати літературні твори, виявляти їх художню своєрідність, розглядати в контексті розвитку загальнолюдської культури та національних культур різних країн і народів;

- розширити особистісний культурно-естетичний тезаурус учнів на основі набутих знань про художню літературу світу, практичних умінь і навичок сприймання, аналізу, інтерпретації, дослідження художніх творів зарубіжних письменників від давнини до сучасності, а також у процесі творчого діалогу із художніми текстами і відповідними медіатекстами;

- розвивати високі моральні якості школярів, їхні ціннісні орієнтації, ставлення, емоційно-чуттєву сферу особистості;

- виховувати в учнів патріотизм, повагу до національних традицій і різних культур, толерантне ставлення до «інакшості», до відмінного від власного погляду.

Результатом вивчення зарубіжної літератури в основній школі має стати не сума розпорошеної інформації, а сформована здатність учня/учениці комплексно використовувати набуті знання, уміння, навички в різноманітних життєвих ситуаціях і в процесі соціальної адаптації до умов сучасного мультикультурного і різнополярного суспільства.

Структура навчального предмета «Зарубіжна література». Згідно з Державним стандартом базова середня освіта охоплює два цикли – 5-6 класи (адаптаційний цикл і 7-9 класи (базове предметне навчання).

Відповідно курс зарубіжної літератури в основній школі має два етапи: 5-6 класи – прилучення до читання художньої літератури; 7-9 класи – системне читання художньої літератури. Передбачається, що в профільній школі (10-12 класи буде запроваджено етап творчо-критичного читання художньої літератури.

У 5-6 класах поєднано проблемно-тематичний і жанровий принципи побудови

програми із настановою на формування початкових уявлень про окремі літературні явища та поняття. Протягом вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах класичні твори й твори сучасних письменників поєднані в межах окремих розділів і тем на підставі образно-тематичної або жанрової подібності.

Наскрізним стрижнем навчального предмета «Зарубіжна література» є поєднання класичної й сучасної літератури, художніх творів і медіатекстів. Це дає змогу вибудувати єдиний простір цікавих для учнів третього тисячоліття творів, що належать до різних культур, забезпечити умови для діалогу класики й сучасності, реалізувати різновекторність у пізнавальній діяльності, залучити інтермедіальність як один із ефективних шляхів вивчення зарубіжної літератури, підвищити мотивацію учнів до читання найкращих книжок світу.

Завдання вивчення зарубіжної літератури в 5-6 класах: прилучити школярів до читання творів класики й сучасності; сформувати в них стійкий інтерес до художньої літератури, а також початкові вміння сприймати, аналізувати, інтерпретувати художній текст та медіатекст, критично оцінювати інформацію з різних джерел, виявляти окремі елементи змісту і форми, встановлювати їхню роль у тексті, характеризувати й оцінювати літературних персонажів на підставі їхніх учинків, мови, взаємозв'язків із іншими персонажами та довкіллям, творчо самовиражатися у різних видах діяльності, зокрема із застосуванням цифрових технологій, досліджувати окремі літературні і мовні явища в художньому тексті та медіатексті; розвивати естетичні почуття та емоції учнів, здатність отримувати естетичне задоволення від прочитаного, а також уміння та навички взаємодіяти (усно і письмово в різних комунікативних ситуаціях, шукати потрібну інформацію щодо художньої літератури, зокрема в цифровому середовищі із дотриманням правил безпеки та академічної доброчесності).

Завдання вивчення зарубіжної літератури в 7-9 класах: сформувати в учнів стійкий інтерес до художньої літератури, усвідомлене дбайливе ставлення до світової художньої літератури як духовної скарбниці людства, стійкі моральні якості та громадянську позицію з допомогою творів класичної та сучасної художньої літератури, а також основні уявлення про найбільш репрезентативні для національних літератур світу здобутки художньої літератури, провідні епохи, жанри, напрями класичної літератури та яскраві явища сучасної художньої літератури, вміння розрізняти твори різних родів і жанрів у їхній специфіці та художній вартості; розвивати вміння сприймати, аналізувати й інтерпретувати художні тексти та медіатексти із застосуванням основних теоретичних понять, виокремлювати основні компоненти змісту й форми в художньому творі, встановлювати між ними зв'язки, визначати їхні функції, досліджувати літературні та мовні явища в художньому тексті та медіатексті, шукати потрібну інформацію, її критично оцінювати, творчо опрацьовувати та використовувати для досягнення власних цілей, навички взаємодіяти (усно і письмово в різних комунікативних ситуаціях, творчо самовиражатися у різних видах діяльності, зокрема в цифровому середовищі із дотриманням правил безпеки та академічної доброчесності).

Врахування наступності між початковою і базовою середньою освітою. Модельна навчальна програма побудована на основі загальнодидактичних принципів послідовності і наступності у навчанні. Отже, в програмі було враховано основні здобутки початкової школи. Так, при виборі творів для текстуального вивчення і теоретико-літературознавчих понять

враховано компетентності, які учні мають набути протягом навчання в початковій школі. Реалізація наступності в навчанні досягається за рахунок узгодження змісту, очікуваних результатів, видів навчальної діяльності та організаційно-методичного забезпечення в початковій і основній ланках освіти.

Очікувані результати та види навчальної діяльності умодельній навчальній програмі сформовані (до кожного розділу за чотирма основними групами:

I. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання і використання інформації у різних комунікативних ситуаціях;

II. Аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів;

III. Висловлювання думок, почуттів, ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема в цифровому середовищі;

IV. Дослідження літературних і мовних явищ, читацької діяльності та індивідуального мовлення.

Вони корелюють (враховуючи розвиток учнів із відповідними групами результатів у Державному стандарті початкової освіти та групами результатів і орієнтирами для оцінювання в Державному стандарті базової середньої освіти. У такий спосіб досягається зв'язок і наступність у процесі навчання в контексті реалізації концепції Нової української школи.

Базові знання в межах предмета «Зарубіжна література» визначені Державним стандартом. Це передовсім літературний твір (класичної або сучасної літератури в аспектах актуальної національної та загальнолюдської проблематики (історична, соціальна, морально-етична, філософська тощо), жанрово-родового поділу художньої літератури, змісту і форми художнього твору (тема, ідея, фабула, сюжет, композиція, образ, поетика), історико-культурного контексту, перебігу літературного процесу (епохи, напрями, течії, стилі, жанри), індивідуального стилю письменника, естетичної вартості твору, його відкритості для інтерпретацій у часі, розвитку української перекладацької традиції, збагачення емоційного та естетичного досвіду читача/читачки.

Водночас у межах модельної навчальної програми предмета «Зарубіжна література» доречно залучені й інші базові знання, що становлять основу мовно-літературної галузі, зокрема: інформація, її джерела, види та вміння працювати з нею; комунікація як взаємодія в ситуаціях спілкування та використання різних форм мовлення і мовленнєвих стратегій; текст як більш широке поняття порівняно із «художній текст», його різновиди, змісті структури в сучасну добу, зокрема медіатексти тощо; мовні засоби, що використовуються в художніх текстах відповідно до задуму письменника культурної ситуації доби.

Значення зарубіжної літератури для формування ключових компетентностей. Зарубіжна література разом із іншим навчальними предметами та інтегрованими курсами сприяє формуванню ключових компетентностей учнів.

Шляхи реалізації модельної навчальної програми. Програма містить обов'язковий і варіативний компоненти. Обов'язковий компонент – це художні твори класики й сучасності, які передбачені для обов'язкового вивчення. Варіативний компонент містить перелік художніх текстів, із яких учитель може вибрати один або декілька відповідно до забезпечення матеріально-технічними ресурсами, інтересів учнів тощо.

Художні твори для текстуального вивчення у модельній навчальній програмі відібрані з

урахуванням психологічних та інтелектуальних можливостей школярів, а також відповідно до соціальних і культурних стрижневих інтересів і проблем, актуальних для учнів певних вікових груп. Взірці класичної й сучасної зарубіжної літератури у навчальній модельній програмі розглядаються в контексті загальносвітового й національного (характерного для певної країни, народу літературного процесу, що дає можливість показати світовий культурний простір, розкрити специфічні закономірності розвитку мистецтва слова, його унікальність і позачасову значущість, виникнення й динаміку художніх явищ у їхніх взаємозв'язках на тлі культури й суспільства.

Основу змісту навчального матеріалу програми становлять літературні тексти, перевірені часом, які мають сталу добру традицію у шкільній практиці викладання літератури, і художні твори, що відображають сучасні тенденції світового історико-літературного процесу й цікаві сучасному поколінню учнів, популярні нині серед молодіжної аудиторії зарубіжних країн у різних частинах світу. Кількість годин на вивчення окремих розділів і тем визначає вчитель. Зміст навчального матеріалу, представлений у програмі для 7-9 класів, відповідає Типовій освітній програмі й становить орієнтовно 1,5 години на тиждень. Але відповідно до нормативної бази та резерву, що має мовно-літературна галузь у кожному класі, заклад середньої освіти може збільшити щотижневу кількість годин до 2 годин на тиждень. За рахунок гнучкого варіативного компонента модельна навчальна програма придатна як для 1,5 години, так і для 2 годин на тиждень. Зважаючи на автономність закладів середньої освіти, учителі можуть використати цю модельну навчальну програму як основу для створення власних навчальних програм і календарно- тематичного планування.

Навчальна модельна програма, окрім своєї традиційної функції – бути основою для планування і здійснення навчального процесу, детально окреслює очікувані результати навчання і тим самим визначає об'єктивні критерії оцінювання.

Особливості організації освітнього процесу під час вивчення зарубіжної літератури в 5-9 класах. Виходячи із освітньо-виховних завдань вивчення літератури в основній школі, а також вікових особливостей сприйняття художніх творів учнями різних читацьких груп побудова курсу здійснюється на основі різних підходів (проблемно-тематичного, жанрового, історико-літературного, мультикультурного. Різноманіття літературних імен і художніх творів, представлених у модельній навчальній програмі, дає можливість розкрити культурний контекст певної епохи, провести міжлітературні й міжкультурні паралелі, навчити школярів використанню елементів компаративного вивчення.

У процесі викладання зарубіжної літератури слід звернути увагу на можливості використання окремих елементів компаративістики – порівняння явищ однієї національної літератури, художніх творів різних національних культур, художніх текстів і медіатекстів (наприклад, кінофільмів, мультфільмів за прочитаними творами тощо, літературних творів і творів інших видів мистецтва, художніх і нехудожніх текстів (наприклад, науково-популярних, документальних тощо, оригіналу і перекладу). Зважаючи на те, що літературний текст як акт мистецтва відображає ознаки конкретної культурної епохи, її світоглядні шукання й філософські концепції, під час розгляду художніх творів слід враховувати соціально-історичний та культурно-філософський контекст, взаємозв'язки художньої літератури з іншими видами мистецтва (живопис, графіка, скульптура, музика, театральне мистецтво,

кіно та ін. . Відповідно художня література (в її національних проявах та самобутності має бути репрезентована як цілісний пласт культури певної доби. Такий підхід значно розширює читацьке сприйняття творів, сприяє осмисленню фундаментальних цінностей культури, залученню учнів до активної роботи з навчальним матеріалом і спонукає до власних суджень і висновків. При цьому широко залучаються знання із суміжних предметів, отже, посилюється роль міжпредметної інтеграції.

Спираючись на Державний стандарт і модельну навчальну програму, важливо реалізовувати сучасні підходи до вивчення літератури в школі. Особистісно орієнтоване навчання, діалогічний характер викладу матеріалу досягаються завдяки застосуванню новітніх педагогічних технологій.

Згідно із Державним стандартом у межах мовно-літературної галузі передбачено різні види діяльності учнів в умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства, зокрема не лише із художніми текстами (у книжковому форматі, а й цифровими ресурсами, соцмережами, медіатекстами тощо. Відповідно вчителів слід завчасно перевірити необхідний цифровий контент для безпечної роботи з ним учнів, провести інструктаж щодо основних правил поведінки в інтернет-просторі та в онлайнвзаємодії, повідомити про необхідність дотримання етичних норм академічної доброчесності.

Під час вивчення зарубіжної літератури доречно буде системно представляти інформаційно-комунікаційні технології навчання, вони значно підсилюють інтерес до навчання та активізують творче сприйняття учнями художніх творів.

Модельна навчальна програма із зарубіжної літератури для 5-9 класів відповідає сучасним запитам української молоді й забезпечує формування засобами мистецтва слова позитивного мислення, креативності, комунікативних умінь і соціокультурної адаптації учнів до суспільства XXI століття.

4.5. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5-9 класи»

Модельна навчальна програма «Іноземна мова» (далі Програма визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів 5-9 класів з мовно-літературної галузі (іншомовна освіта, пропонує зміст Програми та види навчальної діяльності учнів, спрямовані на реалізацію очікуваних результатів.

Програма відображає засадничі ідеї Державного стандарту базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 30. 09. 2020 р. № 898 та ідеї концепції «Нова українська школа» (2016 р.).

Завдання іноземних мов у реалізації мети базової загальної середньої освіти Зміст навчання забезпечується єдністю предметного, процесуального та емоційно-ціннісного компонентів і створюється на засадах оволодіння іноземною мовою у контексті міжкультурної парадигми, що передбачає навчання мови народу, який нею спілкується, та ознайомлення з його культурою. Такий підхід зумовлює формування готовності до міжкультурної комунікації у межах типових сфер, тем і ситуацій спілкування, визначених навчальною програмою. Після закінчення адаптаційного циклу (5 – 6 класи) учні закладу загальної середньої освіти, які вивчають першу іноземну мову, досягають рівня А2, а після закінчення базового предметного навчання (7 – 9 класи) – рівня В1. Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у

кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти. Завдання іноземних мов полягає у формуванні вмінь:

- здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною програмою;
- розуміти на слух зміст автентичних текстів;
- читати і розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту;
- здійснювати спілкування у письмово відповідно до поставлених завдань;
- адекватно використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб усвідомленого опанування іноземної мови;
- використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів;
- критично оцінювати інформацію та використовувати її для різних потреб;
- висловлювати свої думки, почуття та ставлення;
- ефективно взаємодіяти з іншими усно, письмово та за допомогою засобів електронного спілкування;
- обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії відповідно до різних потреб;
- ефективно користуватися навчальними стратегіями для самостійного вивчення іноземних мов.

Функції іноземних мов у реалізації мети базової загальної середньої освіти

У процесі навчання іншомовного спілкування комплексно реалізуються освітня, виховна і розвивальна функції. Ці функції не є окремими цілями уроку. Вони реалізуються комплексно через зміст галузі та навчально-пізнавальні процеси.

Освітня функція спрямована на:

- усвідомлення учнями значення іноземної мови для життя у мультилінгвальному та полікультурному світовому просторі;
- опанування знань про культуру, історію, реалії та традиції країни виучуваної мови;
- залучення учнів до діалогу культур (рідної та іншомовної);
- розуміння власних індивідуальних особливостей як психофізіологічних засад для оволодіння іноземною мовою;
- усвідомлення значень мовних явищ, іншої системи понять, за допомогою якої сприймається дійсність;
- формування вміння використовувати в разі потреби різноманітні стратегії для задоволення власних іншомовних комунікативних намірів (працювати з підручником, словником, довідковою літературою, мультимедійними засобами тощо).

Виховна функція сприяє:

- формуванню в учнів позитивного ставлення до іноземної мови як засобу спілкування, поваги до народу, носія цієї мови, толерантного ставлення до його культури, звичаїв і способу життя;
- розвитку культури спілкування, прийнятої в сучасному цивілізованому суспільстві;
- емоційно-ціннісному ставленню до всього, що нас оточує;
- розумінню важливості оволодіння іноземною мовою і потреби користуватися нею як засобом спілкування.

Розвивальна функція сприяє розвитку в учнів:

- мовних, інтелектуальних і пізнавальних здібностей;
- готовності брати участь в іншомовному спілкуванні;
- потребу подальшого самовдосконалення у сфері використання іноземної мови;
- здатності переносити знання й уміння у нову ситуацію шляхом виконання проблемно-пошукової діяльності.

Мета компетентнісно орієнтованого навчання іншомовного спілкування учнів 5–9 класів полягає у спрямуванні навчального процесу на формування в учнів здатності цілісно поєднувати здобуті знання, сформовані уміння й навички, набутий навчальний досвід, світоглядні цінності, ставлення та переконання з активною творчою самостійною науково-дослідницькою діяльністю у межах окреслених навчальною програмою орієнтирів у процесі добору та використання мовного та інформаційного матеріалу для продукування усних і письмових текстів та для ідентифікації чужомовних висловлень у процесі їх сприймання під час читання та слухання.

Методологічними засадами для організації компетентнісно орієнтованого навчання іноземних мов у 5–9 класах слугують Рекомендації Європейського Парламенту та Європейської Ради Європейської довідкової рамки ключових компетентностей для навчання упродовж життя; «Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання»; Закон України «Про освіту» (2017).

Навчальний процес будується на підґрунті комунікативного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та культурологічного підходів, які своєю сутністю зумовлюють дидактично і методично доцільне визначення цілей та змісту навчання іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування та порозуміння в сучасному глобалізованому, мультилінгвальному та полікультурному світовому соціумі.

Компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти доцільно розглядати як здатність учнів відповідно до вікових особливостей і потенційних можливостей усвідомлено виконувати навчальні дії, що забезпечують оволодіння іншомовним спілкуванням в усній та письмовій формах у межах сфер, тем, ситуацій та з допомогою мовних засобів, окреслених чинною програмою. Відповідно, компетентна особистість учня кожного класу за результатами вивчення іноземної мови повинна бути здатною відповідно до навчальної програми демонструвати уміння ефективно користуватися іншомовною інформацією, окресленою її комунікативними потребами та презентованою соціальним оточенням, оцінювати її та добирати ту, яку потребує життєва діяльність, впливати на неї, адаптуючи її кількісні та якісні характеристики до власних іншомовних комунікативних намірів. Учень у межах змісту навчальної програми засобами іноземної мови повинен уміти аргументовано висловлювати власні думки, ідентифікувати зміст прочитаних і почутих текстів, дотримуватися в різних соціальних середовищах адекватної комунікативної поведінки під час спілкування, прийнятої у країнах, мова яких вивчається, демонструвати свої ставлення до отриманої інформації з усних і письмових джерел.

Компетентнісно орієнтоване навчання іноземних мов доцільно розглядати з кількох позицій: а) цілей шкільної іншомовної освіти, взагалі, та на певному етапі (класі) навчання, б) особливостей добору та організації змісту навчання іноземної мови, в) особливостей добору та використання методів, форм і засобів навчання відповідно до його

умов, г) особливостей організації навчального процесу, д) особливостей об'єктів, форм і видів контролю навчальних досягнень учнів. Прокоментуємо ці характеристики.

Цілі шкільної іншомовної освіти. Основними ознаками цієї позиції є особливості цілевизначення, його спрямованість на практичне оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування, а також на формування в учнів здатності розв'язувати власні освітні проблеми з використанням критичної рефлексії, що спрямовується на удосконалення іншомовних здібностей і мовленнєвого досвіду протягом життя відповідно до власних комунікативних потреб.

Особливості добору та організації змісту навчання іноземної мови. Ця позиція зумовлюється як цілями, так і тематикою навчання іншомовного спілкування. Вона має враховувати тенденції розвитку шкільної іншомовної освіти (на сьогодні: компетентнісний, комунікативний, діяльнісний, особистісно орієнтований, культурологічний підходи), метапредметні категорії, пов'язані з організаційними, інформаційно-пізнавальними, комунікативними, емоційно-ціннісними видами навчальної діяльності, спрямованими на засвоєння мовних аспектів спілкування і механізмів іншомовної комунікації в усному і писемному мовленні, на оволодіння особливостями комунікативної поведінки, прийнятої у країнах, мова яких вивчається, на дотримання соціокультурних норм використання стратегій, адекватних до ситуації спілкування, що забезпечують успішність комунікативної взаємодії.

Особливості добору та використання методів, форм, засобів навчання відповідно до його умов у процесі компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов. Ця позиція зумовлюється тенденціями розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти: а) комунікативним спрямуванням процесу навчання; б) діяльнісною технологією навчання; в) особистісно орієнтованою парадигмою процесу навчання, його відповідністю віковим особливостям учнів початкової школи; г) культурологічним спрямуванням навчальної діяльності. Визначені освітні технології мають сприяти успішному оволодінню учнями навчальними діями, зорієнтованими на отримання іншомовного досвіду спілкування в усній та письмовій формах, який неможливий без засвоєння мовних одиниць і механізмів оперування ними у практичній іншомовній діяльності. А це означає, що методи, форми, види навчальної роботи та засоби їх виконання повинні оптимально забезпечувати ефективність способів пред'явлення та активізації дібраних мовних і мовленнєвих одиниць і давати змогу здійснювати об'єктивний контроль/самоконтроль навчальних досягнень учнів.

Особливості організації навчального процесу. Передбачається, що навчання організовується за принципом паралельного і взаємопов'язаного оволодіння учнями видами мовленнєвої діяльності, а з допомогою засобів іноземної мови відбувається ознайомлення з соціокультурними, соціолінгвістичними, лінгвокраїнознавчими аспектами культури країни, мова якої вивчається. У зв'язку з цим весь процес навчання набуває форми діалогу культур (чужомовної та рідної), який здійснюється засобами іноземної мови. Такий підхід забезпечується спеціальними видами і формами іншомовної навчальної діяльності, серед яких визначальне місце належить комунікативним завданням, зокрема інтерактивним технологіям і навчально-мовленнєвим ситуаціям, які в освітній діяльності учнів мають набувати пріоритетних засобів навчання.

Особливості об'єктів, форм і видів контролю освітніх досягнень учнів. Ця позиція передбачає використання нового підходу до оцінювання іншомовних навчальних

досягнень учнів. Увага центрується на результатах навчання, зокрема рівнях сформованості мовних навичок і мовленнєвих умінь, а також на якості набутого загальнонавчального досвіду. При чому, пріоритетними вважаються види і форми контролю не стільки рівня сформованості мовних (фонетичних, лексичних, граматичних) навичок учнів (хоч і вони є об'єктами перевірки), скільки якості іншомовних умінь у чотирьох видах мовленнєвої діяльності: говорінні, аудіюванні, читанні, письмі. Водночас варто зазначити, що не залишається поза увагою загальнонавчальний досвід учнів, який дає їм змогу доцільно користуватися невербальними засобами спілкування, самостійно здійснювати діяльність для забезпечення власних потреб спілкування іноземною мовою, що ситуативно виникають. Ця позиція набуває важливого значення в умовах компетентнісно орієнтованого навчання, коли увага учнів і вчителів має спрямовуватися на результати навчання як на об'єктивні показники дидактичної та методичної доцільності й ефективності моделювання освітнього процесу.

Формування ключових компетентностей засобами іноземної мови не є одноразовим видом діяльності. Це тривалий процес, який не закінчується вивченням певної теми спілкування або завершенням навчання у закладі загальної середньої освіти. Робота в цій сфері зумовлюється тематикою, визначеною навчальною програмою для кожного класу. Серед ключових компетентностей є такі, формування яких відбувається постійно, у різних обсягах і напрямках упродовж усього процесу навчання іноземної мови. А є компетентності, вибірково формування яких можливе лише у межах окремих тем спілкування. Окрім того, формування деяких ключових компетентностей може здійснюватись інтегровано у межах кількох тем на різних етапах навчання. А відтак, навчальна діяльність у певному класі, спрямована на формування деяких ключових компетентностей, може не відбуватись.

Компетентнісно орієнтоване навчання іноземної мови доцільно розглядати не тільки як процес формування ключових компетентностей, але й також міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності як предметної з усіма її компонентами (мовною, мовленнєвою, соціокультурною, навчально-стратегічною). Відповідно, цей феномен варто трактувати в таких аспектах:

1) міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність учнів – це сукупність набутих учнями знань, умінь, навичок, способів діяльності, ставлень, мотивів, необхідних для усвідомленого виконання комунікативних дій, спрямованих на оволодіння іншомовним спілкуванням у межах вимог навчальної програми для кожного класу;

2) міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність – це інтегрована характеристика особистості школяра, яка передбачає формування в нього здатності до набуття досвіду іншомовного спілкування в усній та письмовій формах у межах програмових вимог і забезпечує засвоєння культурних цінностей народу, мова якого вивчається;

3) формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності – це діяльність, що здійснюється у формі діалогу культур, яку має організовувати вчитель і/або сприяти цьому зміст підручника у межах таких структурних компонентів: мотиваційного (ставлення учнів до навчання й усвідомлення соціальної потреби в оволодінні іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування, ціннісні орієнтації); когнітивного (знання, уміння, навички, досвід іншомовної комунікативної діяльності, що дає змогу адаптуватися до світового соціуму); діяльнісного (способи і форми виконання навчальних дій, спрямованих на усвідомлене оволодіння іншомовною комунікативною діяльністю); контрольно-оцінного

(самооцінювання і самоконтроль рівня власних навчальних досягнень); рефлексивного (самоаналіз, самооцінка, самокорекція процесу і результатів навчання та пошуку шляхів їх удосконалення).

Основними засобами навчання є підручники, рекомендовані/допущені МОН України до використання у шкільній практиці. Окрім них, за дидактичних потреб учитель може долучати до своєї роботи іншу навчальну літературу, електронні засоби та ілюстративні матеріали, які сприяють досягненню визначених цілей. Усі засоби доцільно застосовувати в комплексі, забезпечуючи взаємопов'язане і паралельне навчання усіх видів мовленнєвої діяльності. Для цього використовується відповідна система вправ і завдань, яка забезпечує збалансоване формування в учнів навичок і умінь в усному (аудіювання, говоріння) та писемному (читання, письмо) мовленні. При цьому, відповідно до комунікативного та діяльнісного підходів, значну увагу доцільно акцентувати на використанні інтерактивних видів мовленнєвої діяльності (навчально-мовленнєвих ситуацій, рольових ігор, проєктної роботи тощо), потенційні можливості яких дають змогу апроксимувати процес навчання іншомовного спілкування до реальних умов життєдіяльності в сучасному світовому просторі.

Тексти для читання та аудіювання мають бути побудовані на автентичному мовному матеріалі та містити актуальну тематичну інформацію, що слугує підґрунтям для організації іномовного спілкування в усному та писемному мовленні.

Об'єктами оцінювання навчальних досягнень учнів є уміння, визначені у межах кожної компетентності. Їх детальні характеристики окреслені дескрипторами. Для кожного класу представлено показники сформованості умінь відповідно до видів мовленнєвої

4.6. Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи»

Модельна навчальна програма з математики для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти побудована відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року № 463-ІХ, Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898 (далі — Державний стандарт) і Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2021 року № 235, та спрямована на реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом для математичної освітньої галузі.

Мета. Математична освітня галузь є складовою базової середньої освіти, метою якої є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу. Випускник/випускниця закладу загальної середньої освіти — це патріот України, у світогляді якого розбудова українського суспільства й економіки та зайняття Україною гідного місця серед світових держав є однією з провідних цінностей.

Метою математичної освітньої галузі є розвиток особистості учня/учениці через формування математичної компетентності у взаємозв'язку з іншими ключовими компетентностями для успішної освітньої та подальшої професійної діяльності впродовж

життя, що передбачає:

- засвоєння системи знань;
- набуття та вдосконалення вміння розв'язувати математичні та практичні задачі;
- розвиток логічного й математичного мислення;
- розуміння можливостей застосування математики в особистому та суспільному житті.

Зважаючи на сучасний стан розвитку суспільства та потреби сьогодення, одним із основних викликів є збереження та подальше підвищення статусу України як провідної світової держави в наукомістких галузях, зокрема в комп'ютерних та інформаційних дисциплінах, авіаційній та космічній галузях; проведення наукових досліджень і технічних розробок на сучасному 3 світовому рівні; розвиток технологічного, економічного й оборонного потенціалу держави; інтенсивний розвиток усіх галузей народного господарства та оновлення виробничої бази на засадах сучасних технологій, автоматизації та роботизації; масова інформатизація та комп'ютеризація. Зазначені виклики можуть бути реалізовані виключно за умови масового набуття підростаючим поколінням компетенцій, що є чільними для професійної орієнтації в наукомістких областях, конструктивного логічного та алгоритмічного мислення, високого рівня технічної грамотності. І провідним інструментом для цього є навчання математики як мови науки, техніки та технологій.

З огляду на це нова українська школа в наш час має сформувати уявлення про математику як один із провідних інструментів пізнання навколишнього світу та керування ним, про важливість математичних знань і алгоритмічного мислення для самореалізації в сучасному світі на належному фаховому рівні; заохотити учнів/учениць до набуття математичних знань та активного їх застосування. Потрібна докорінна реформа, яка зупинить негативні тенденції і перетворить українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку та конкурентоспроможності України у світовій спільноті.

В основу побудови змісту та організації процесу навчання математики в закладах загальної середньої освіти покладено компетентнісний підхід, відповідно до якого кінцевим результатом навчання предмета є сформовані предметні та ключові компетентності, зокрема такі, як здатності учня/учениці застосовувати свої знання в навчальних і реальних життєвих ситуаціях, брати повноцінну участь у житті суспільства, нести відповідальність за свої дії.

Метою навчального предмета «Математика», який згідно з Державним стандартом входить до типової освітньої програми для 5–9 класів, є досягнення вищезазначеної мети математичної освітньої галузі, у тому числі формування в учнів/учениць предметної математичної компетентності, що передбачає здатність розвивати й застосовувати математичні знання та методи для розв'язання широкого спектра проблем у повсякденному житті; моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичного апарату; усвідомлення ролі математичних знань і вмінь в особистому та суспільному житті людини.

У 5–6 класах закладів загальної середньої освіти зазначеній меті слугує курс «Математика».

Завдання. Формування зазначеної компетентності підпорядковується реалізації загальних завдань математичної освіти, які полягають у формуванні в учнів/учениць:

- ставлення до математики як до невід'ємної складової загальної культури людини, універсальної мови науки та техніки, ефективного засобу моделювання та дослідження процесів і явищ навколишнього світу, а отже, необхідної умови повноцінного життя людини

в сучасному суспільстві;

- математичного мислення та мовлення, необхідного для опису математичних фактів і закономірностей та для створення математичних моделей;
- здатності до логічних міркувань, висновків, алгоритмічного мислення;
- здатності логічно обґрунтовувати та доводити твердження, оцінювати правильність і раціональність розв'язування задач, приймати рішення в умовах неповної, надлишкової, точної та ймовірнісної інформації;
- здатності та потреби застосовувати математичні методи під час розв'язування навчальних і практичних задач, використовувати математичні знання і вміння під час вивчення інших навчальних предметів;
- умінь працювати з підручником, опрацьовувати математичні тексти, шукати й використовувати додаткову навчальну інформацію, критично оцінювати здобуту інформацію та її джерела, виокремлювати головне, аналізувати, робити висновки, використовувати отриману інформацію в особистому житті.

У 5–6 класах закладів загальної середньої освіти мають бути реалізовані такі специфічні для даного етапу навчання математики освітні завдання:

- розширення знань про число (від натуральних чисел до звичайних і десяткових дробів, у тому числі нескінченних періодичних десяткових дробів, від'ємних чисел);
- формування культури усних і письмових обчислень, зокрема із застосуванням засобів обчислювальної техніки;
- формування початкових уявлень про залежності між величинами, подання та оброблення наборів даних, графічний спосіб характеристики залежностей між величинами, опису явищ і процесів;
- оволодіння мовою алгебри, уміннями здійснювати перетворення алгебраїчних виразів, розв'язувати рівняння;
- оволодіння вмінням моделювати за допомогою рівнянь реальні ситуації, співвідносити здобуті результати зі змістом модельної ситуації;
- оволодіння мовою геометрії, розвиток просторових уявлень і уяви;
- формування вміння виконувати найпростіші геометричні побудови за допомогою геометричних інструментів (лінійки з поділками, транспортира, косинця, циркуля та лінійки);
- формування знань про геометричні фігури на площині, їхні властивості, а також умінь застосовувати здобуті знання в навчальних і життєвих ситуаціях;
- формування уявлення про геометричні фігури в просторі та їхні властивості, а також первинних умінь застосовувати їх у навчальних і життєвих ситуаціях;
- формування знань про основні геометричні величини (довжину, площу, об'єм, міру кута), способи їх вимірювання й обчислення для планіметричних і стереометричних фігур, а також уміння застосовувати здобуті знання в навчальних і життєвих ситуаціях;
- вивчення геометричних перетворень на площині та їхніх найпростіших властивостей.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання Програма висуває вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на основі компетентнісного підходу.

Базові знання, що їх мають набути учні/учениці наприкінці навчання за програмою, визначені в додатку 7 до Державного стандарту. У курсі математики 5–6 класу до них

належать:

- методологія математики: математична термінологія і символіка; математичні твердження; метод математичного моделювання;

- числа і вирази: числові множини; натуральні, цілі, раціональні числа, дії із ними та їх порівняння; десяткові дроби, округлення, прикидки; подільність натуральних чисел, відношення, відсотки, пропорції;

- рівняння;

- геометрія і вимірювання геометричних величин: первинні геометричні об'єкти (фігури та відношення); базові уявлення про найпростіші геометричні фігури; трикутники, багатокутники; основні геометричні форми: лінії, поверхні, тіла; коло і круг; многогранники і тіла обертання: призма, піраміда, циліндр, конус, куля; вимірювання відрізків та кутів; периметр багатокутника, площа прямокутника; об'єм та площа поверхні прямокутного паралелепіпеда;

- наочні уявлення про дані, їх представлення та перетворення, діаграми і графіки;

- найпростіші елементи комбінаторики.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання з математичної освітньої галузі, визначені в додатку 8 до Державного стандарту, передбачають, що учень/учениця:

- досліджує проблемні ситуації та виокремлює проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів;

- моделює процеси та ситуації, розробляє стратегії, плани дій для розв'язання проблем;

- критично оцінює процес і результат розв'язання проблем;

- розвиває математичне мислення для пізнання і перетворення дійсності, володіє математичною мовою.

Компетенції Компетентнісний потенціал математичної освітньої галузі визначений у додатку 7 до Державного стандарту. Наприкінці навчання за програмою 5–6 класів в учня/учениці мають бути сформовані основи умінь та ставлень, що є наскрізними в усіх ключових компетентностях і що надалі стануть підґрунтям для остаточного формування цих компетентностей станом на кінець навчання в середній школі.

Для математичної компетентності мають бути сформовані:

♣ *уміння:*

- оперувати текстовою і числовою інформацією, геометричними об'єктами на площині та в просторі;

- встановлювати кількісні та просторові відношення між реальними об'єктами навколишньої дійсності (природними, культурними, технічними тощо);

- розв'язувати задачі, зокрема практичного змісту;

- обирати, створювати й досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати та оцінювати результати;

- здійснювати прогнози в контексті навчальних і практичних задач;

- застосовувати логічні способи мислення під час розв'язування пізнавальних і практичних задач, пов'язаних з реальними об'єктами;

- використовувати математичні методи в життєвих ситуаціях;

♣ *ставлення:*

- усвідомлення важливості математики як мови науки, техніки та технологій, значення математики для повноцінного життя в сучасному суспільстві, розвитку технологічного, економічного й оборонного потенціалу держави, успішного вивчення інших дисциплін;
- потреба в об'єктивному оцінюванні висловлювань, поглядів, рішень, дій.

Навчальними ресурсами, що слугують зазначеній меті, є підручники, додаткова література, інтернет-ресурси; задачі, зокрема такі, що моделюють реальні життєві ситуації.

Шляхи реалізації програми

Курс математики в 5–6 класах закладів загальної середньої освіти логічно продовжує реалізацію завдань математичної освіти учнів/учениць, розпочату в початковій школі, розширюючи та доповнюючи ці завдання відповідно до вікових і пізнавальних можливостей школярів/школярок.

Зміст математичної освіти в 5–6 класах закладів загальної середньої освіти структурується за такими змістовими лініями:

- Числа і дії з ними
- Вирази
- Рівняння
- Відношення і пропорції
- Геометричні фігури і величини
- Математичні задачі як засіб дослідження реальних життєвих ситуацій та реальних процесів

Кожна з них розвивається з урахуванням завдань вивчення математики на відповідному ступені базової середньої освіти.

Курс математики 5–6 класів передбачає розвиток, збагачення та поглиблення знань учнів/учениць про числа і дії над ними, числові й буквені вирази, величини та їх вимірювання, рівняння, числові нерівності, а також уявлень про окремі геометричні фігури на площині та в просторі. Понятійний апарат, обчислювальні алгоритми, графічні уміння та навички, що мають бути сформовані на цьому етапі вивчення курсу, є тим підґрунтям, що забезпечує успішне вивчення в наступних класах алгебри і геометрії, а також інших навчальних предметів, де застосовуються математичні знання.

Основу курсу становить розвиток поняття числа та формування міцних обчислювальних і графічних навичок. У курсі математики 5–6 класів відбувається поступове розширення множини натуральних чисел до множини раціональних чисел шляхом послідовного введення дробів (звичайних і десяткових) і від'ємних чисел. Водночас має бути сформована культура усних і письмових обчислень, зокрема з використанням обчислювальної техніки.

Навчальний матеріал, що стосується виразів, величин, рівнянь і нерівностей, геометричних фігур, має загалом пропедевтичний характер. Ознайомлення з ним готує учнів/учениць до свідомого системного вивчення відповідних тем у курсах алгебри і геометрії. Зокрема, учні/учениці мають отримати уявлення про використання букв для запису законів арифметичних дій, формул, навчитись обчислювати значення простих буквених виразів, складати за умовою задачі й розв'язувати нескладні рівняння першого степеня спочатку на основі залежностей між компонентами арифметичних дій, а згодом із використанням основних властивостей рівнянь. Важливе значення для підготовки учнів/учениць до

систематичного вивчення алгебри, геометрії та інших предметів мають початкові відомості про метод координат, які одержують учні/учениці 5–6 класів: зображення чисел на координатній прямій, прямокутна система координат на площині, виконання відповідних побудов, побудова й аналіз окремих графіків залежностей між величинами.

Істотне місце займають текстові задачі, основною метою яких є розвиток логічного мислення учнів/учениць, навичок математичного моделювання, розвиток ключових компетентностей та ілюстрація практичного застосування математичних знань. Сюжети задач мають відтворювати як історикокультурні цінності, так і практичні ситуації.

Зміст геометричного матеріалу включає початкові відомості про планіметричні (відрізок, промінь, пряма, кут, трикутник, прямокутник, квадрат, коло, круг) і стереометричні (прямокутний паралелепіпед, куб, піраміда, циліндр, конус, куля) фігури. Учні/учениці набувають навичок вимірювання довжини відрізка й градусної міри кута, знаходження площ і об'ємів деяких фігур, побудови геометричних фігур за допомогою лінійки, косинця, транспортира та циркуля. Розширюються уявлення про вимірювання геометрич- 14 них величин на прикладах вимірювання та порівняння відрізків і кутів, побудови відрізків даної довжини і кутів із заданою градусною мірою, оперування формулами периметрів, площ і об'ємів геометричних фігур. Побудова кута за допомогою транспортира або косинця (прямого кута), прямої та відрізка за допомогою лінійки використовується при побудові трикутників, прямокутників, перпендикулярних і паралельних прямих.

Вивчення геометричних фігур має передбачати використання наочних ілюстрацій, прикладів із довкілля, життєвого досвіду учнів/учениць, виконання побудов і сприяти виробленню вмінь виділяти форму та розміри як основні властивості геометричних фігур. Закріплення понять супроводжується їх класифікацією (кутів, трикутників, взаємного розміщення прямих на площині). Властивості геометричних фігур спочатку обґрунтовуються дослідноіндуктивно, потім застосовуються в конкретних ситуаціях, що сприяє виробленню в учнів/учениць умінь доказово міркувати.

Основа інтеграції геометричного матеріалу з арифметичним і алгебраїчним — числові характеристики (довжина, площа, об'єм) геометричних фігур. Узагальнюються знання учнів/учениць про одиниці вимірювання довжини, площі, об'єму та вміння переходити від одних одиниць до інших. Ці знання і вміння використовуються під час вивчення предметів природничого циклу та циклу «Технології».

Важливим є формування в учнів/учениць умінь подавати дані у вигляді таблиць, графіків і діаграм та на основі їхнього аналізу робити відповідні висновки.

Вивчення математики в 5–6 класах здійснюється з переважанням індуктивних міркувань здебільшого на наочно-інтуїтивному рівні із залученням практичного досвіду учнів/учениць і прикладів із довкілля. Водночас відносна кількість теоретичного матеріалу, який вимагає обґрунтування тверджень, поступово збільшується. Це готує учнів/учениць до ширшого використання дедуктивних методів на наступному етапі вивчення математики.

Змістова лінія «Математичні задачі як засіб дослідження реальних життєвих ситуацій» передбачає як імплементацію наскрізних ліній ключових компетентностей, так і засвоєння учнями/ученицями практичної спрямованості навчального матеріалу.

Особливості організації освітнього процесу під час вивчення навчального предмета

1. *Форми проведення навчального процесу*

На уроці математики та під час позакласної роботи застосовуються такі форми проведення навчального процесу:

- фронтальна, коли весь клас одночасно виконує загальну, поставлену перед усіма дітьми роботу: слухання пояснень учителя/вчительки, слухання та аналіз учнями/ученицями висловлювань своїх товаришів, колективне обговорення та розв'язання проблемних ситуацій;
- групова (колективна), зокрема робота в парах: виконання групою конкретного навчального завдання за участю кожного з учнів/учениць, індивідуальна допомога одне одному, заняття математичних гуртків; елементи проєктної роботи;
- індивідуальна: самостійна робота з підручником, самостійне виконання завдань у дошки або в зошиті під час уроку, виконання самостійних та контрольних робіт, виконання домашньої роботи, робота з додатковою літературою, відбір і порівняння матеріалу з різних джерел (зокрема пошук інформації в Інтернеті), написання рефератів, підготовка доповідей, елементи проєктної роботи, участь у математичних олімпіадах, участь у математичних заочних змаганнях (зокрема тих, що проводяться на міжнародному рівні засобами мережі Інтернет), індивідуальна робота вчителя/вчительки з обдарованими дітьми та дітьми з особливими потребами.

Реалії сьогодення та потреби побудови індивідуальних освітніх траєкторій потребують певного зміщення акцентів із суто фронтальної форми навчального процесу на групову та індивідуальну. Зокрема, уже в 5–6 класах варто залучати дітей до такого сучасного виду діяльності, як проєктна робота, який дає підвищені можливості вибудовування індивідуальних освітніх траєкторій, розвитку пізнавальної діяльності в галузі точних наук, установлення міжпредметних зв'язків, формування ключових компетентностей, опанування комп'ютерними та інформаційними технологіями.

2. *Діяльнісна спрямованість навчання*

Діяльнісна спрямованість навчання передбачає постійне залучення учнів/учениць до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності як під час уроку, так і в позакласній та індивідуальній роботі.

3. *Практична спрямованість навчання*

Під час вивчення нового матеріалу доцільно пояснювати потребу виникнення відповідного математичного апарату на підставі певних практичних ситуацій, а після подання учням/ученицям теоретичних відомостей — ілюструвати їх застосування на практиці.

4. *Міжпредметні зв'язки*

Формуванню математичної та ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація міжпредметних і внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних. Їх використання посилює пізнавальний інтерес учнів/учениць до навчання та підвищує рівень їхньої загальної культури, створює умови для систематизації навчального матеріалу та формування наукового світогляду. Учні/учениці набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх у нові ситуації.

Досвід математичної діяльності має бути застосований у вивченні предметів інших освітніх галузей шляхом:

- використання учнями/ученицями математичного апарату під час пізнавальної діяльності;

- математичного моделювання процесів, що вивчаються;
- розв'язування в курсі математики задач із фабулами інших навчальних предметів;
- виконання міжпредметних навчальних проєктів тощо.

5. Культурно-історична спрямованість

Систематичне використання історичного та культурного матеріалу під час вивчення математики виховує в учнях/ученицях патріотизм та інтернаціоналізм, повагу до загальнолюдських цінностей, підвищує інтерес до вивчення математики, стимулює потяг до наукової творчості, дає уявлення про математику як невід'ємну складову загальнолюдської культури.

Ознайомлення учнів/учениць з іменами та біографіями видатних учених, які створювали систему математичних знань, зокрема видатних українських науковців, сприятиме патріотичному вихованню школярів.

Відомості про історичний розвиток математичних понять, теорій і методів сприяють розумінню математики як універсального методу пізнання світу та науки, що постійно розвивається, заохочує учнів/учениць до творчого застосування набутих знань.

6. Комп'ютеризація та інформатизація

Використання комп'ютерної техніки, зокрема мобільних пристроїв, на уроках математики та в позакласній роботі має забезпечити формування в учнів/учениць:

- алгоритмічного стилю мислення;
- умінь виокремлювати із загального об'єму роботи суто технічну складову та оптимізувати її виконання;
- ставлення до комп'ютеризації та інформатизації як до необхідного інструменту пізнання світу та діяльності людини;
- комп'ютерної грамотності;
- навичок пошуку, оцінювання, відбору та фільтрування інформації;
- зацікавленості в якомога ширшому застосуванні комп'ютерних технологій у своїй діяльності;
- умінь організовувати спільну роботу з використанням сучасних комп'ютерних засобів, зокрема в умовах дистанційного навчання.

7. Наскрізні лінії та їх реалізація

Формування таких ключових компетентностей, як громадянські та соціальні компетентності, навчання впродовж життя, інноваційність, підприємливість та фінансова грамотність, екологічна компетентність, має здійснюватися під час вивчення всіх навчальних предметів. Зважаючи на це, передбачається 17 чено виокремлення таких наскрізних ліній, як «Екологічна безпека й сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність».

Зазначені наскрізні лінії є соціально значущими надпредметними темами, які допомагають формуванню в учнів/учениць уявлень про суспільство в цілому, розвивають здатність застосовувати отримані знання та вміння в реальних життєвих ситуаціях. Ці наскрізні лінії є засобом інтеграції ключових і загальнопредметних компетентностей, навчальних предметів та предметних циклів, а тому їх потрібно враховувати під час вивчення курсу математики.

Зміст та цілі наскрізних ліній враховуються при формуванні духовного, соціального й фізичного середовища навчання.

Виходячи з наскрізних ліній, при вивченні математики добираються відповідні трактування, приклади, фабули задач, реалізуються надпредметні, міжкласові та загальношкільні навчальні проєкти.

Проблематика наскрізної лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток» реалізується в курсі математики насамперед через завдання з реальними даними про використання природних ресурсів, їх збереження та примноження. Під час розгляду цієї лінії важливе місце займають відсоткові обчислення, наочне подання економічної та природознавчої інформації.

Наскрізна лінія «Громадянська відповідальність» освоюється переважно через колективну діяльність (дослідницькі роботи, робота в групах, навчальні проєкти тощо), яка поєднує математику з іншими навчальними предметами й розвиває в учнів/учениць готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності та думок. Із цією наскрізною лінією пов'язані, наприклад, відсоткові розрахунки, елементи статистики, що дозволяють учням/ученицям зрозуміти значення кількісних показників при характеристиці суспільства та його розвитку.

Наскрізна лінія «Здоров'я і безпека» в курсі математики реалізується через завдання з реальними даними про безпеку й охорону здоров'я (текстові задачі, відсоткові розрахунки, оброблення і наочне подання даних відповідної змістовної спрямованості). Важливо під час виконання таких завдань звертати увагу на аналіз проблем, пов'язаних із ризиками для життя і здоров'я (наприклад, щодо тютюнопаління, перевищення швидкості як причини ДТП тощо).

Наскрізна лінія «Підприємливість і фінансова грамотність» реалізується шляхом розв'язування практичних задач щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету та інших практичних аспектів фінансових питань, до яких можуть бути залучені діти відповідного віку (закупівля продуктів харчування, оплата проїзду, комунальних послуг тощо).

Крім реалізації зазначених наскрізних ліній, у ході вивчення курсу математики формуються наскрізні вміння ключових компетентностей, визначені в Державному стандарті. Особливості формування цих вмінь під час 18 вивчення даного курсу та відповідні навчальні ресурси докладно розглянуто в розділі II даної Програми.

8. Оцінювання навчальних досягнень учнів/учениць

Навчальні досягнення учнів підлягають формувальному та підсумковому (тематичному та завершальному) оцінюванню.

Формувальне оцінювання має на меті:

- вибудувувати індивідуальну освітню траєкторію учня/учениці;
- відстежувати навчальний прогрес учня/учениці;
- вчасно виявляти проблеми та вживати заходів для коригування індивідуальної освітньої траєкторії та методів навчання відповідно до індивідуальних потреб дитини;
- формувати в учня/учениці впевненість у власних силах, мотивацію на досягнення та зацікавленість у навчанні.

Підсумкове оцінювання має на меті установити відповідність очікуваних і реальних результатів навчання.

Орієнтирами оцінювання є очікувані результати навчання, визначені в другій частині цього документа.

Структура програми

Програму подано в табличній формі, що містить три частини: очікувані результати навчання, зміст навчального матеріалу, необхідний для їх досягнення, та відповідні види навчальної діяльності.

Очікувані результати навчання орієнтують на результати навчання, які є об'єктом контролю й оцінювання.

У рамках навчального року програма укладена за змістовими лініями. У середині змістової лінії зміст навчального матеріалу структуровано за темами в логічній послідовності їх вивчення.

Наведено рекомендовані форми організації освітнього процесу, вибір яких учитель/вчителька може здійснювати на свій розсуд залежно від рівня підготованості класу, індивідуальних освітніх траєкторій учнів/учениць тощо.

Зазначені особливості побудови програми дають змогу педагогічному колективу швидко та своєчасно адаптувати реалізацію програми до реалій сьогодення та умов кожного навчального закладу, враховуючи вікові та індивідуальні особливості розвитку й потреби учнів/учениць, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями.

4.7. Модельна навчальна програма «Довкілля. 5-6 класи(інтегрований курс)»

Модельну навчальну програму «Довкілля» розроблено згідно з Державним стандартом базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898, Типовою освітньою програмою, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2021 р. № 225, Методичних рекомендацій для розроблення модельних навчальних програм (лист Міністерства освіти і науки України від 24 березня 2021 р. № 4.5/637-21).

Інтегрований курс «Довкілля» розрахований на рекомендоване навчальне навантаження 2 години на тиждень і реалізує вимоги до обов'язкових результатів навчання в адаптаційному циклі базової середньої освіти в природничій галузі протягом 5 і 6 класів. Пропонований курс реалізує наступність між початковою і базовою освітою у природничій галузі та закладає підґрунтя для подальшого опанування природничих дисциплін у 7–9 класах.

Головною ідеєю інтегрованого курсу «Довкілля» є формування комплексного сприйняття природи та різних аспектів існування й діяльності людини.

Згідно зі словником української мови довілля — це навколишнє середовище у відношенні до особи чи групи осіб, які в ньому перебувають; сукупність усіх живих і неживих об'єктів.

Отже, для наповнення курсу «Довкілля» обрано певні оточення (середовища), з якими взаємодіють учні / учениці цієї вікової категорії, у яких вони можуть існувати та діяти, а також об'єкти та явища, які трапляються або відбуваються в цьому середовищі. Зокрема пропонується вивчення частин довілля, у яких існує (або може контактувати в житті) учень / учениця як частина Всесвіту, Землі, перебуваючи в лісі, на морі, спортмайданчику тощо.

Такий підхід у доборі навчального матеріалу має спонукати учнів / учениць до всебічного вивчення природи, формування в них цілісної картини світу з погляду природничих наук.

Метою курсу «Довкілля» є формування особистостей учнів / учениць, які знають і розуміють основні закономірності живої й неживої природи, володіють певними вміннями її дослідження, виявляють допитливість, на основі здобутих знань і пізнавального досвіду усвідомлюють цілісність природничо-наукової картини світу, здатні оцінити вплив природничих наук, техніки й технологій на сталий розвиток суспільства та можливі наслідки людської діяльності для природи, відповідально взаємодіють із навколишнім природним середовищем.

Інтегрований курс «Довкілля» розроблено з метою стимулювання допитливості й зацікавленості учнів / учениць у пізнанні природи, зокрема експериментальним шляхом, виховання духу наукового дослідження, розкриття значення наукових досягнень для повсякденного життя та життя суспільства.

Завдання курсу

Досягнення очікуваних результатів навчання реалізується на поєднанні дослідницької діяльності учнів із пошуком інформації та колективному обговоренні результатів експерименту й пошуку. Головним очікуваним результатом усього курсу є сформована цілісна картина світу щодо найімовірніших сфер діяльності учнів / учениць з урахуванням вікових особливостей. Окрім цього, обов'язковим результатом інтегрованого курсу є усвідомлення різноманіття методів пізнання природи, розвиток критичного мислення, розвиток природничої медіаграмотності.

Структура курсу

Коло питань, опанування яких передбачається в пропонованому курсі «Довкілля», згруповано за належністю до певної класифікаційної групи живої та неживої природи. На першому році навчання (5 клас) пропонується вивчення тих частин довкілля, що є природним середовищем існування людини:

Тема 1. Я в природі (загальні питання щодо структури природних об'єктів та явищ);

Тема 2. Я — частина природи (опанування головних принципів побудови та існування живих організмів);

Тема 3. Я у Всесвіті (ознайомлення з основними складниками Всесвіту);

Тема 4. Я на планеті Земля (вивчення основних питань щодо Землі як планети);

Тема 5. Я під небосхилом (ознайомлення з об'єктами та явищами, які можна спостерігати на небосхилі);

Тема 6. Я в лісі (ознайомлення з об'єктами та явищами, що трапляються в лісі);

Тема 7. Я в полі (ознайомлення з об'єктами та явищами, що трапляються на сільськогосподарських угіддях);

Тема 8. Я в горах (ознайомлення з об'єктами та явищами, що трапляються або пов'язані з гірськими системами);

Тема 9. Я в пустелі (ознайомлення з об'єктами та явищами, що трапляються в пустелі).

На другому році навчання (6 клас) закінчується ознайомлення з природними середовищами існування / діяльності людини та пропонується опанування питань, пов'язаних із соціокультурною діяльністю людини:

Тема 1. Я на морі (ознайомлення з об'єктами та явищами, що трапляються у водному середовищі);

Тема 2. Я на дні повітряного океану (ознайомлення з об'єктами та явищами, що трапляються в атмосфері);

4 Тема 3. Я вдома (ознайомлення з об'єктами та явищами, що трапляються в побуті, зокрема побутові прилади та засоби побутової хімії);

Тема 4. Я маю бути здоровим/здоровою» (ознайомлення з об'єктами та явищами, що трапляються в медичних закладах або пов'язані зі здоров'ям людини);

Тема 5. Я в школі (ознайомлення з принципами функціонування мозку та пам'яті, як головної його функції);

Тема 6. Я на спортмайданчику (ознайомлення з основними процесами, що відбуваються під час фізичної активності);

Тема 7. Я на пікніку (ознайомлення з об'єктами та явищами, що трапляються під час відпочинку на природі або можуть трапитися в разі необережного поводження);

Тема 8. Я у супермаркеті (ознайомлення з об'єктами та явищами, що трапляються в закладах торговельної мережі).

Під час опанування кожної теми передбачається як вивчення теоретичної інформації, так і виконання дослідницьких проєктів із метою пошуку нових знань або закріплення вже здобутих. Дослідницька діяльність має на меті сформувати навички розв'язування як навчальних, так і життєвих проблем. Вона передбачає як планування та виконання експериментів, так і пошук й узагальнення інформації, перетворення інформації з однієї форми на іншу, математичну обробку інформації.

Щодо певного природничого компонента програми, то в темах на кшталт хімічні елементи, енергія, електричний струм, екосистема тощо, не передбачається повноцінного вивчення цих питань за зразками традиційних природничих дисциплін основного циклу (курсів фізики, хімії та біології для 7–9 класів). В інтегрованому курсі «Довкілля» передбачається формування початкових понять щодо цих питань, що має на меті їх розуміння, достатнього для формування відповідного ставлення до певних компонентів довкілля, а також має полегшити їх системне вивчення у 7–9 класах. у 5–6 класах учні / учениці мають якісно ознайомитися з природою цих понять. Деякі поняття, зокрема про енергію, повторюються в різних темах курсу, проте з різним змістовим наповненням, що має сприяти формуванню наскрізних ліній, ключових компетентностей та єдиної природничо-наукової картини світу

Опанувати фундаментальні поняття, на кшталт сила тяжіння, магнетизм тощо, пропонується у «зворотному напрямку». Сьогодні зазвичай спочатку вивчають певне явище, наприклад силу тяжіння, а потім — як вона проявляється у природі. Проте людство опанує знання у зворотному напрямку: спочатку спостерігали, що яблука падають з дерева на землю, а потім пояснили це наявністю сили тяжіння.

Шляхи реалізації та особливості організації освітнього процесу під час опанування курсу «Довкілля»

Слід наголосити, що представлена програма інтегрованого курсу є модельною. Тобто вчитель / вчителька може використовувати її без змін або адаптувати під власні потреби залежно від можливостей школи та рівня підготовки учнівства.

Головне завдання вчителя / вчительки — орієнтувати учнів / учениць на оволодіння способами здобуття знань, формування практико орієнтованого підходу в пізнанні природи.

із цією метою для опанування інтегрованого курсу «Довкілля» передбачено як теоретичні, так і дослідницькі форми роботи, тривалість яких визначається вчителем / вчителькою самостійно.

Під час вивчення курсу «Довкілля» слід надавати перевагу діяльнісним формам і методам навчання (дослідження, проектування, експеримент, командна робота тощо), розвивати вміння працювати з інформацією (пошук, аналіз, інтерпретація, оцінювання), спонукати учнів / учениць до генерування ідей та висловлення гіпотез. Варто зазначити, що наведений перелік «Практична діяльність» не є переліком практичних робіт, обов'язкових для виконання та оцінювання. Учитель / учителька на свій розсуд визначає, у якому вигляді впроваджувати ту чи іншу практичну діяльність. Це може бути як короткостроковий, так і довгостроковий проєкт, практична робота, вивчення нового матеріалу з елементами виконання експериментів тощо.

У програмі не зазначено розподіл годин за темами. Для досягнення запланованих результатів навчання вчитель / вчителька самостійно визначає час для вивчення певних тем, зважаючи на можливості учнів / учениць, наявності обладнання тощо. Учитель / учителька може змінювати порядок вивчення тем і окремих питань у межах адаптаційного циклу, тобто впродовж вивчення інтегрованого курсу «Довкілля». Для оформлення необхідної документації можна скласти календарне планування, у якому окрім переліку навчальних питань навести скорочену назву теми уроку для запису в класному журналі.

Під час календарного планування також слід ураховувати, що певні дослідницькі проєкти можуть бути виконані впродовж однієї-двох навчальних годин, або можуть тривати кілька тижнів (довгострокові проєкти). Виконання останніх учні / учениці можуть здійснювати самостійно або в межах невеликих груп; у шкільному кабінеті або вдома з проміжним контролем результатів дослідження. Презентацію остаточних результатів довгострокових проєктів можна організувати на спеціально виділеному уроці або навіть у вигляді шкільного заходу (наприклад конференцій, стендових презентацій тощо) із залученням учителів / учительок інших спеціальностей, батьків тощо. Бажано, щоб кожен учень / учениця протягом семестру (або року, залежно від календарного планування) взяв участь у виконанні хоча б одного довгострокового проєкту у складі учнівської групи. Учитель / учителька можуть самостійно обирати порядок виконання досліджень у межах теми.

Залежно від наявності необхідного обладнання та матеріалів, індивідуальних особливостей класу (як-от чисельність та рівень підготовки) певні дослідження можуть виконуватися індивідуально, а деякі — у групах, чисельність яких визначає вчитель / вчителька.

З-поміж очікуваних результатів навчання в кожній частині програми є ті, що спрямовані на опанування навичок роботи в колективі. Доцільно поступово збільшувати частоту групового виконання досліджень, особливо якщо спочатку такої форми роботи було мало. Також під час освітнього процесу педагогам потрібно приділяти увагу організації роботи в групі: встановленню правил, важливості чути однокласника / однокласницю, умінню шукати компроміси, планувати й розподіляти обов'язки, рефлексувати щодо ефективності роботи в групі тощо. Особливо важливо це робити в навчальному процесі у 5 класі. Імовірно комусь із учнівства така робота даватиметься складно, тому важливо контролювати стан членів / членкинь груп анкетами самооцінювання, бесідами, обговореннями групової динаміки тощо.

У програмі не наведено окремих розділів, присвячених повторенню та узагальненню здобутих навичок, умінь, ставлень та знань. Тому під час розробки навчальної програми та календарного планування потрібно врахувати необхідність проведення відповідних занять, зважаючи на навчальні потреби та можливості класу.

Щодо екскурсій, рекомендованих у пропонованій модельній програмі. Звісно, що різні об'єкти екскурсій можуть бути підприємствами з приватною формою власності, а деякі, на додаток, можуть мати обмеження, зважаючи на правила безпеки під час перебування на відповідних об'єктах. Тому проведення екскурсій та наведені в програмі об'єкти для екскурсій мають виключно рекомендаційний характер. Учитель / учителька на свій розсуд може планувати такі заходи, змінювати об'єкти екскурсій або, за можливості, проводити їх віртуально.

Залежно від наявного обладнання та можливостей школи деякі досліди можна виконувати як демонстраційні, проте такі зміни рекомендується робити якомога рідше.

Частину уроків варто проводити в доквіллі, тому під час календарно-тематичного планування слід передбачити години на проведення позааудиторних занять. Під такими заняттями можна спланувати уроки «на природі», під час яких досліджувати необхідні явища або об'єкти, що існують безпосередньо в доквіллі.

4.8. Модельна навчальна програма «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти. 5-6 класи (інтегрований курс)»

Пропедевтичний інтегрований курс «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» узагальнює і поглиблює знання учнів про суспільне життя людини, здобуті в початковій школі, є основою для вивчення історії та громадянської освіти у 7–9 класах. Інтегрований курс «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» передбачений Типовою освітньою програмою для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ МОНУ № 235 від 19.02.2021 р.) для адаптаційного циклу НУШ. Він базується на таких ціннісних орієнтирах, як гідність і повага до особистості, ідентичність, цілісний світогляд, гармонійний розвиток і радість пізнання, доброчесність, співпраця, самостійність, плекання любові до рідного краю, української культури, активна громадянська позиція.

Мета курсу — ознайомлення учнів із процесом дослідження суспільства в сучасному та минулому, структурою суспільства, найбільш важливими змінами у взаємовідносинах людей та їхніх спільнот, науковими поняттями, за допомогою яких описують такі соціальні зміни, а також сприяння формуванню у школярів загальнолюдських цінностей, толерантності, національної ідентичності, патріотизму, гідності та самоповаги, відчуття єдності людства, стимулювання саморозвитку та пізнавальної активності.

Завдання курсу:

- особистісний розвиток учнів, задоволення їх потреб у самопізнанні, потягу до дослідницької діяльності, комунікації і творчості;
- усвідомлення учнями єдності минулого, сучасного та майбутнього, взаємозалежності та взаємовпливів людей, соціальних груп, різних сфер життя суспільства;
- осмислення учнями ролі і місця людини у спільнотах (родині, соціальних верствах, націях, громадських об'єднаннях тощо);
- пізнання тих культурних здобутків і цінностей суспільства, знання яких є необхідною

умовою приналежності до певної етнічної спільноти, української політичної нації, спільноти європейських народів та основою формування самоповаги, честі, гідності, патріотизму та європейської цивілізаційної орієнтації;

– вироблення умінь використовувати різні джерела інформації, щоб отримати знання про історію і сучасність суспільства, застосовувати ці знання, вживаючи термінологію суспільних наук.

Пропедевтичний характер курсу зумовлює жорсткі обмеження в обсягах і змісті навчального матеріалу. Розуміння учнями основних понять історії та громадянської освіти формується за допомогою адаптованих до віку учнів коротких характеристик суспільних інституцій у їх розвитку та найбільш значимих для людства, українського суспільства, територіальної громади історичних процесів та постатей. Ознайомлення школярів із витоками найважливіших елементів суспільного життя та основними соціальними змінами забезпечує інтеграцію змісту знань з історії та громадянської освіти.

У структурі курсу поєднуються лінійний і концентричний підходи. П'ятикласники вивчають основні засоби та процеси дослідження суспільства, усвідомлюють різні виміри поняття «історія», категорії: «історичний час», «історичний простір», «джерело інформації».

Учні шостого класу вчать пізнавати себе та коло людей, з якими вони пов'язані – від масштабів родини до масштабів людства. Окремо розглядаються відомості про кожний найбільш значимий соціальний інститут, приділяється увага ознайомленню з основними етапами розвитку української держави та суспільства.

Програма курсу враховує наступність між рівнями початкової та базової середньої освіти. Курс є пропедевтичним, опирається на досягнуті у 1–4 класах НУШ обов'язкові результати навчання і закладає основи для вивчення історії у циклі базового предметного навчання (7–9 класах).

Навчання історії і основ громадянської освіти у 5–6 класах спрямоване на формування вимог, визначених **Державним стандартом базової середньої освіти**, а саме:

– **історико-хронологічного мислення** — здатності орієнтуватися в історичному часі, встановлювати причиннонаслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, розуміти зміни в житті суспільства;

– **геопросторового мислення** — уміння орієнтуватися в соціально-історичному просторі, виявляти взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища;

– **критичного мислення** — умінь працювати з різними джерелами інформації та формулювати обґрунтовані запитання до них;

– **системного мислення** — виявлення взаємозв'язку, взаємозалежностей і взаємовпливів історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміння множинності трактувань минулого і сучасного й уміння зіставляти їх інтерпретації.

Інтегрований курс сприятиме:

– усвідомленню власної гідності, здатності реалізувати власні права і свободи, повазі до прав і гідності інших осіб, схильності виявляти толерантність і протидіяти проявам дискримінації;

– умінню дотримуватися демократичних принципів, конструктивно взаємодіяти з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою, намірам долучатися до

розв'язання місцевих, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомленню необхідності утвердження верховенства права й дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Модельна програма інтегрованого курсу «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» **структурована за такими принципами:**

- *науковості*, відповідно до якого зміст і очікувані результати навчання відповідають основам сучасної науки;
- *доступності*, тобто врахування вікових особливостей, фізичного, психічного й інтелектуального розвитку дітей 10–12 років;
- *системності*, коли історія і суспільство розглядаються як комплекси компонентів, зокрема, культурно-історичних епох, процесів (економічних, політичних, соціальних, духовних), явищ (війни, революції, народи, цивілізації), подій та ідей, на які впливають зовнішні чинники, природні і соціальні;
- *спадкоємності*, пов'язаності матеріалу, що вивчається, з вивченим у початковій школі, зокрема в межах курсу «Я досліджую світ»;
- *україноцентризму*, який передбачає, що історія України повсякчас проступає з історії світу, а світова історія великою мірою твориться в Україні.

Програма складається з пояснювальної записки, структурованих за розділами очікуваних результатів навчання учнів/учениць, виписаних через зміст та види навчальної діяльності, навчального матеріалу як основи для досягнення конкретних результатів навчання. Компетентнісний потенціал визначеної Стандартом галузі «Громадянська та історична освіта» в програмі розкрито наскрізно. Особлива увага приділена формуванню умінь та ставлень.

Вивчення пропедевтичного курсу передбачає досягнення учнями таких **узагальнених результатів навчальної діяльності.**

Знання:

- основних прав і свобод людини, її загальнолюдських та громадянських обов'язків;
- найбільш вживаних термінів, необхідних для вивчення історії та громадянської освіти;
- родинних, місцевих і національних пам'яток; • родинних, регіональних національних традицій;
- відомих осіб рідного краю та України.

Розуміння:

- необхідності відстоювати свої демократичні права і свободи, шанувати права інших людей, виконувати загальнолюдські та громадянські обов'язки;
- існування різниці між сьогоденням і попередніми етапами розвитку різних елементів суспільного життя;
- мотивів звернення людей до минулого та власної відповідальності за збереження пам'яті про минуле, історичних пам'яток рідного краю;
- взаємозв'язку історії родини, рідного краю, Батьківщини і людства;
- основних історичних понять (історичне джерело, історичний час, історичний простір, історична закономірність, цивілізація тощо);
- наявності альтернативних варіантів розвитку історичних і суспільних подій;
- своєї приналежності до певного роду, територіальної та етнічної громад, української

політичної нації;

- змісту європейського цивілізаційного вибору України.

Вміння:

- орієнтуватись в історичному часі, розташовувати події в хронологічному порядку;
- орієнтуватись в історичному просторі, користуватись історичною та політичною картами, виконувати завдання на контурній карті;
- аналізувати доступні історичні джерела й інші джерела інформації;
- оперувати найбільш вживаними термінами суспільних наук;
- встановлювати спільні й відмінні ознаки суспільних інституцій, історичних подій і явищ;
- встановлювати окремі причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями та явищами;
- давати моральну оцінку подіям сучасного та минулого суспільного життя, діям окремих історичних осіб;
- усно й письмово викладати власну думку, аргументовано відстоювати свою точку зору.

Ставлення:

- усвідомлення певних цінностей і світоглядних аспектів суспільного розвитку;
- формування патріотичної, громадянської і морально-етичної позиції людини, яка шанує загальнолюдські та національні цінності й з повагою ставиться до інших народів і культур.

Компетентнісний потенціал курсу відповідає переліку ключових компетентностей та спрямований на формування наскрізних в усіх ключових компетентностях умінь:

- читання з розумінням;
- висловлення власної думки усно й письмово;
- критичне та системне мислення;
- творче продукування нових ідей;
- логічне обґрунтування позиції;
- ініціативність;
- розв'язання проблем;
- прийняття рішень;
- оцінка ризиків;
- співпраця з іншими людьми.

Програму пропедевтичного курсу викладено у формі таблиці. У першій частині визначені **Очікувані результати** вивчення кожної теми відповідно до вимог Державного стандарту та Критеріїв оцінювання діяльності учнів. Друга частина визначає **Пропонований зміст інтегрованого курсу**, а третя частина — відповідні очікуваним результатам та змісту **Види навчальної діяльності**. Пропонований зміст навчання та види навчальної діяльності є орієнтовними. Вчитель може враховувати пропозиції повністю або частково, а також модифікувати відповідно до інтересів і здібностей учнів, освітніх завдань, Освітньої програми та матеріальних умов навчального закладу.

Шляхи реалізації програми:

- поєднання компетентнісного, особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів до організації дослідження історії та суспільства;
- системне застосування технологій інтерактивного навчання та розвитку критичного

мислення;

- створення дидактичних ситуацій, які дають змогу учням/ученицям системно працювати з навчальними текстами й історичними джерелами, використовуючи відповідний поняттєвий апарат;

- створення позитивної атмосфери навчання, спираючись на особистий життєвий досвід учня/учениці.

У програмі немає розподілу навчальних годин за розділами. У межах загальної річної кількості годин учитель може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, орієнтуючись на визначені програмою очікувані результати навчання.

4.9. Модельна навчальна програма «Здоров'я, безпека та добробут. 5-б класи (інтегрований курс)»

Модельна навчальна програма відображає засадничі ідеї Державного стандарту базової середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 30. 09. 2020 р. № 898), з урахуванням Державного стандарту початкової загальної освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87) та положення концепції «Нова українська школа» (2016 р.).

Мета базової середньої освіти, передбачає розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Модельна навчальна програма інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» для 5-6 класів спрямована на реалізацію вказаної мети, визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання з соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, зміст та види навчальної діяльності учнів, що спрямовані на реалізацію очікуваних результатів.

Метою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі є розвиток особистості учня, який здатний до самоусвідомлення, гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту.

Відповідно до мети соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі **метою** інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» є формування самозарадності учнів через активну громадянську позицію, підприємливість, етичну поведінку, відповідальність за добробут, здоров'я, безпеку та навколишнє середовище, крізь призму фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку.

Для реалізації означеної мети визначено такі **завдання**:

- ознайомлення учнів з основними принципами та закономірностями життєдіяльності людини в природному та соціальному середовищах, спрямованими на розвиток добробуту, безпеки і зміцнення здоров'я;

- формування вмінь прогнозування наслідків своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту;
- розвиток вмінь відстоювання власних інтересів та інтересів інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження;
- формування прихильності до безпечних і корисних практик поведінки, які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм;
- розвиток навичок учнів, спрямованих на заохочення вести здоровий спосіб життя;
- навчання наданню необхідної допомоги собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації;
- формування вміння вчитися без шкоди для здоров'я, відстежувати власний поступ;
- навчання діяти ефективно та самостійно для досягнення успіху та задоволення власних потреб і потреб інших осіб;
- формування у школярів підприємливості та етичної поведінки для поліпшення здоров'я, безпеки і добробуту власного та інших осіб.

Програма ґрунтується на визначених Державним стандартом **ціннісних орієнтирах**, а саме:

- повага до особистості учня/учениці та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості;
- забезпечення рівного доступу кожного учня/учениці до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;
- дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності;
- становлення вільної особистості учня/учениці, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;
- формування культури здорового способу життя учня/учениці, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту;
- створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;
- утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими;
- формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання і традицій, державної мови;
- плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

Програма охоплює формування **наскрізних** в усіх ключових компетентностях **умінь, таких як:** читати з розумінням, висловлювати власну думку, критично і системно мислити, логічно обґрунтовувати позицію, діяти творчо, виявляти ініціативу, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, співпрацювати з іншими.

Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» через реалізацію

компетентнісного підходу якнайширше розкриває **компетентнісний потенціал** соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі за усіма ключовими компетентностями.

Модельна програма курсу «Здоров'я, безпека та добробут» спрямована на реалізацію визначених у Державному стандарті вимог до обов'язкових результатів навчання учнів з соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі, які передбачають, що учень/учениця:

- турбується про особисте здоров'я та безпеку, уникає факторів ризику, реагує на фактори і діяльність, що становить загрозу для власного і суспільного життя, здоров'я, добробуту;
- визначає альтернативи, прогнозує наслідки, приймає рішення для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я і добробуту;
- усвідомлює цінність та дотримується здорового способу життя, аналізує та оцінює наслідки і ризики для здоров'я і суспільства;
- виявляє підприємливість та поводить етично для поліпшення здоров'я, безпеки і добробуту власного та інших осіб.

Наступність між циклами навчання на рівнях початкової та базової середньої освіти у програмі «Здоров'я, безпека та добробут» реалізується через відповідність очікуваних результатів вимогам Державного стандарту, врахування очікуваних результатів навчання, визначених у типових програмах початкової школи.

Принципи та пріоритети, на яких ґрунтується програма втілюють нові прогресивні концептуальні підходи, нові погляди на роль дитини і педагога в освітньому процесі, форми організації дитячої життєдіяльності, зокрема дитиноцентризм (відповідність віковим особливостям, потреби та інтереси учнів, особистісно зорієнтоване навчання, суб'єкт-суб'єктна взаємодія), комунікативно зорієнтоване навчання, діяльнісний підхід, принцип системності та наступності, людинознавче спрямування.

Пріоритети викладання предмета: формування здорової особистості учня через взаєморозуміння, взаємоповагу, толерантність, творче співробітництво всіх учасників навчального процесу; осмислення і застосування концепції щодо промоції добробуту, здоров'я і безпеки задля поліпшення життя людини і суспільства; аналіз впливу суспільства, сім'ї, однолітків, культури, засобів масової інформації, технологій та інших чинників на вибір і практикування здорової безпечної поведінки; застосування навичок прийняття рішень для збереження та забезпечення добробуту, здоров'я, безпеки; розвиток підприємницьких якостей та поведінки свідомого споживача.

Зміст навчального матеріалу у програмі складається з двох частин: понятійного і діяльнісного. Види навчальної діяльності пропонуються для відпрацювання ключових життєвих умінь і навичок та мають рекомендаційний характер.

Зміст програми інтегрованого курсу в 5 класі присвячено питанням добробуту, вміння вчитися, безпеки, здоров'я та підприємливості крізь призму особистого розвитку і структуровано за п'ятьма модулями:

Модуль 1. Добробут.

Модуль 2. Добробут і вміння вчитися.

Модуль 3. Добробут і особиста безпека.

Модуль 4. Добробут і особисте здоров'я.

Розділ 4.1. Фізичне здоров'я і фізичний розвиток.

Розділ 4.2. Емоційне здоров'я та етична поведінка.

Модуль 5. Добробут і підприємливість.

Зміст програми 6 класу присвячено соціальним аспектам добробуту, уміння вчитися, безпеки, здоров'я, підприємливості та структуровано за шістьма модулями:

Модуль 1. Суспільний добробут.

Модуль 2. Добробут і уміння вчитися.

Модуль 3. Добробут і безпека в соціумі.

Модуль 4. Добробут і громадське здоров'я.

Модуль 5. Добробут, співпраця і спілкування.

Модуль 6. Добробут і підприємливість.

Розділ 6.1. Підприємливість і фінансова грамотність.

Розділ 6.2. Волонтерство.

Запропонована програма - самодостатній цілісний освітній продукт для досягнення всіх результатів соціальної і здоров'язбережувальної галузі. Вона надається до реалізації за допомогою різних навчальних матеріалів, а саме: підручників, навчальних посібників, а також індивідуального методичного забезпечення, в т.ч. й розробленого вчителем самостійно. Водночас окремі компоненти можуть бути підсилені та доповнені іншими навчальними предметами та курсами, зокрема й міжгалузевими інтегрованими рішеннями. Також окремі компоненти програми можуть бути основою для розроблення міжгалузевих інтегрованих модулів (компетентнісний потенціал курсів). Для ефективного втілення програми перевага надається інтерактивним, дослідницьким, проектним видам діяльності. Може бути реалізована як в межах класно-урочної системи, так і з використанням інших форм освітньої діяльності (навчальні екскурсії, проекти тощо), а також в умовах дистанційного та змішаного навчання (за наявності відповідного методичного забезпечення).

4.10. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи»

Модельну навчальну програму навчального предмета «Технології» для учнів 5– 6 класів розроблено відповідно до законів країни «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції Нової української школи (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів країни від 14 грудня 2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»), на основі Державного стандарту базової середньої освіти.

Відповідно до Державного стандарту **метою технологічної освітньої галузі** є реалізація творчого потенціалу учня, формування критичного та технічного мислення, готовності до зміни навколишнього природного середовища без заподіяння йому шкоди засобами сучасних технологій і дизайну, здатності до підприємливості та інноваційної діяльності, партнерської взаємодії, використання техніки і технологій для задоволення власних потреб, культурного та національного самовираження.

Відповідно до мети технологічної освітньої галузі **метою навчального предмету «Технології»** є формування у здобувачів освіти життєво важливих компетентностей, необхідних у самостійному житті, розвиток творчого потенціалу, критичного мислення, духовно-моральних цінностей, реалізація здібностей та інтересів учнів у сфері проектно-

технологічної діяльності. Програмою передбачено, що необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість.

Сучасне навчання повинно мати комплексний вплив на особистість, саме предмет «Технології» має всі необхідні для цього компоненти.

Зміст предмету передбачає формування не лише знань і умінь, але й певних якостей, світогляду, ідейності, моральності особистості, громадянської позиції, підприємництва тощо.

Дана програма: – передбачає досягнення очікуваних результатів навчального предмету; – визначає зміст і види навчальної діяльності здобувачів освіти; – ґрунтується на визначених Державним стандартом ціннісних орієнтирах; – охоплює формування ключових компетентностей. програмі визначено вимоги до конкретних очікуваних результатів навчання; коротко вказано відповідний зміст кожного навчального модуля. Причому зміст указаний таким чином, що кожний учитель/вчителька, які обрали цей варіант програми, легко зможе адаптувати її під особливості своєї роботи.

Програму побудовано із врахуванням таких принципів:

- дитиноцентризму і природовідповідності;
- узгодження цілей, змісту і очікуваних результатів навчання;
- науковості, доступності і практичної спрямованості змісту;
- наступності і перспективності навчання;
- взаємозв'язаного формування ключових і предметних компетентностей;
- логічної послідовності і достатності засвоєння учнями предметних компетентностей;
- творчого використання вчителем програми залежно від умов навчання;
- адаптації до індивідуальних особливостей, інтелектуальних і фізичних можливостей, потреб та інтересів дітей.

Згідно з вимогами Державного стандарту до обов'язкових результатів навчання учнів, передбачено, що учень/учениця:

- формулює ідею та втілює задум у готовий продукт за алгоритмом проектно-технологічної діяльності;
- творчо застосовує традиційні і сучасні технології;
- ефективно використовує техніку, технології та матеріали без заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу;
- турбується про власний побут, задоволення власних потреб та потреб інших осіб.

Крім спеціальних умінь і навичок у процесі навчання учні оволодівають загально-навчальними вміннями і навичками, які мають відношення до всіх предметів, наприклад, навичками роботи з книгами, довідниками, читання й письма, бібліографічним апаратом, раціональної організації домашньої праці, дотримання режиму дня тощо.

Структура навчальної програми

Розроблена модельна навчальна програма складається з чотирьох основних модулів:

1. Втілення задуму в готовий продукт за алгоритмом проектно-технологічної

діяльності.

2. Творче застосування традиційних і сучасних технологій декоративно-ужиткового мистецтва.

3. Ефективне використання техніки і матеріалів без заподіяння шкоди навколишньому середовищу.

4. Турбота про власний побут, задоволення власних потреб і потреб інших осіб.

Навчальна діяльність здобувачів освіти за цими модулями сприятиме найбільш ефективному досягненню мети предмета «Технології». Зазначена мета досягається шляхом залучення здобувачів освіти на уроках технологій до проєктної діяльності, як провідного засобу розвитку і навчання учнів, формування у них здатності до самостійного навчання, оволодіння засобами сучасних технологій, умінь конструювати власний процес пізнання і на практиці реалізувати заплановане.

Зміст програми орієнтовано на формування в учнів ключових і предметних компетентностей, які покликані наблизити процес навчання до життєвих потреб учня/учениці, його інтересів та природних здібностей. Навчальний програмовий матеріал, призначений для засвоєння учнями, викладено в таблиці, що містить такі опції (колонки таблиці):

- очікувані результати навчання;
- зміст навчального предмета;
- види навчальної діяльності.

Очікувані результати складають основу освітніх цілей у роботі вчителя/вчительки, орієнтують його/її на запланований навчальний результат та мають бути досягнуті на кінець навчального року.

Вчителі мають планувати поетапну їх реалізацію при виконанні окремих проєктів. До програми додається перелік напрямів та основних технологій проєктно-технологічної діяльності учнів. Після самостійного вибору об'єкта проєктування, вчитель/вчителька орієнтуючись на зміст навчального предмета (середня колонка програми), визначає перелік необхідних тем для вивчення в межах обраного об'єкта, формуючи теоретичну і практичну базу знань і вмінь.

Види навчальної діяльності (третя колонка) покликані спрямувати вчителя/вчительку на ті види робіт, які доцільно реалізувати учням під час опанування певної теми. Це та послідовність дій, яку варто виконувати для реалізації проєктної діяльності.

Програма характеризується спрямованістю на реалізацію принципу варіативності, який передбачає планування навчального матеріалу відповідно до матеріально-технічного та кадрового забезпечення навчального процесу, вікових особливостей учнів та їхніх інтересів.

Порядок опанування модулів вчитель/вчителька обирає самостійно.

Дана програма зорієнтована на практичну діяльність учнів. Її зміст кожен вчитель розробляє індивідуально, враховуючи матеріально-технічну базу, рівень підготовленості учнів у класі та їхні бажання. Якщо вчитель/вчителька не має можливості проводити такі (це обумовлено відсутністю кулінарної лабораторії), рекомендується створити такі умови, щоб учні мали уявлення про способи приготування, при нагоді могли це зробити не порушуючи правил безпечної праці.

Програма побудована таким чином, що кожен вчитель/вчителька має можливість обрати тему проєктної діяльності, реалізуючи 1 і більше проєктів за кожним модулем з поданого переліку, адаптуючи його на вибір до потреб учнів.

Також програмою передбачено перелік основних технологій, яківчитель/вчителька може використовувати для опанування обраної проєктної діяльності.

Основна технологія не повинна повторюватись більше 2-х разів за один навчальний рік. Додаткові технології можна обирати на власний розсуд, алетак, щоб це відповідало навчанню та засвоєнню нових знань та умінь, та не створювало небезпеки для здобувачів освіти.

Для груп, які не поділяються на хлопчиків/дівчат, рекомендується проєктна діяльність із двома основними технологіями.

Головне завдання при виборі об'єкта праці та технології до нього – реалізувати інтелектуальний і творчий потенціал учня/учениці, прищепити навички самореалізації і самоосвіти, надати свободу творчості в межах потрібних знань, орієнтуватися на досягнення сучасної науки, вмотивувати діяльність учня/учениці.

Результати проєктної діяльності необхідно орієнтувати на сучасні потреби та виклики суспільства, а саме: інформаційну компетентність, розвиток творчих здібностей, компетентності в галузі техніки і технологій, розвиток образного та просторового мислення, вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати та робити висновки.

Дана програма є універсальною і не має чітко вираженої гендерної направленості. Тобто вчитель/вчителька може працювати з будь-яким сформованим класом – дівчата, хлопці, змішана група.

Під час виконання практичних робіт у навчальній майстерні важливо звертати увагу на дотримання здобувачами освіти правил безпечної роботи, виробничої санітарії й особистої гігієни, навчати їх тільки безпечних прийомів роботи, ознайомлювати із заходами попередження травматизму.

4.11. Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 клас»

Метою навчання в інформатичній освітній галузі відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти є розвиток особистості учня, здатного використовувати цифрові інструменти і технології для розв'язання проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві.

Освітня мета інформатики як навчального предмету повністю співпадає з метою навчання інформатичної освітньої галузі

Завдання навчання інформатики як навчального предмету передбачають формування в процесі навчання учнів/учениць ключових компетентностей, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти (вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; підприємливість і фінансова

грамотність), а також формування інформаційнокомунікаційної компетентності, яка в інформаційній освітній галузі є і ключовою, і предметною.

Наскрізними є такі вміння:

1) читати з розумінням, в тому числі електронні тексти, схеми, діаграми, що передбачає зокрема, вміння формулювати твердження, ідеї, підкріплюючи їх аргументами, фактами та цитатами (посиланнями на джерела);

2) висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, в тому числі з використанням цифрових пристроїв та відповідної термінології;

3) критично та системно мислити, використовуючи різноманітні ресурси та способи оцінювання якості доказів, надійності джерел і достовірності відомостей, отриманих у тому числі й з електронних ресурсів;

4) логічно обґрунтовувати свої дії для розв'язування задач з використанням цифрових пристроїв, свій вибір програмного забезпечення для створення моделей об'єктів, явищ і процесів;

5) діяти творчо, що передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, добросовісне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових інформаційних об'єктів;

6) виявляти ініціативу, що передбачає активну участь у різних видах діяльності, вміння брати на себе відповідальність;

7) конструктивно керувати емоціями, що передбачає налаштування на пошук внутрішньої рівноваги, конструктивну комунікацію, у тому числі під час спілкування з використанням цифрових засобів, зосередження уваги на вирішенні проблем, продуктивну діяльність;

8) оцінювати ризики під час використання цифрових пристроїв, розрізняти прийнятні та неприйнятні ризики;

9) приймати рішення, що передбачає здатність обирати способи розв'язання проблем з використанням відповідних цифрових пристроїв та програмного забезпечення;

10) розв'язувати проблеми, що передбачає вміння аналізувати проблемні ситуації, висувати гіпотези та їх обґрунтовувати й практично перевіряти, презентувати, у тому числі з використанням цифрових засобів, та аргументувати рішення;

11) співпрацювати з іншими, що передбачає вміння обґрунтовувати переваги взаємодії під час спільної діяльності, планувати власну та групову роботу, підтримувати учасників групи, допомагати іншим, у тому числі з використанням цифрових засобів, і заохочувати їх до досягнення спільної мети.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти передбачає реалізацію навчальних завдань, ознакою вирішення яких є те, що учень/учениця:

- знаходить, аналізує, перетворює, узагальнює, систематизує та подає дані у різних формах, критично оцінює інформацію для розв'язання життєвих проблем;

- створює інформаційні продукти для ефективного розв'язування задач/проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці з іншими особами з використанням цифрових пристроїв чи без них;

- усвідомлено використовує інформаційні та комунікаційні технології і цифрові

інструменти для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творець та (або) споживач, а також самостійно опановує нові технології;

- усвідомлює наслідки використання інформаційних і комунікаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього природного середовища, дотримується етичних, культурних і правових норм інформаційної взаємодії.

Основні принципи модельної програми. Модельна програма побудована за **концентрично-лінійним принципом**. Базові поняття курсу інформатики, уміння, що сформовані в початковій школі, поглиблюються та розширюються в 5-6 класах. Значна частина тем, вивчення яких розпочинається в 5-му класі, продовжується в 6-му класі з відповідним ускладненням та розширенням змісту. Таким чином забезпечується поступове нарощування складності навчального матеріалу, його актуалізація, повторення, закріплення, що сприяє формуванню ключових та предметних компетентностей і способів діяльності на більш високому рівні узагальнення.

Основою для досягнення очікуваних результатів навчання, визначених у модельній програмі, є **діяльнісний підхід**, що базується на доборі інформаційних об'єктів, під час опрацювання яких формуються відповідні ключові та предметні компетентності.

Діяльнісний підхід також передбачає реалізацію об'єктного підходу: інформаційні технології використовуються для опрацювання певних інформаційних об'єктів, які мають певні властивості; для опрацювання об'єкта необхідно змінити значення його властивостей; для змінення значення властивостей об'єкта над ним необхідно виконати певні дії – реалізувати певний алгоритм.

Алгоритмічний підхід полягає у поданні способів виконання операцій над об'єктами у вигляді алгоритмів. Це сприятиме розвитку в учнів алгоритмічного мислення, ознаками якого є уміння поділяти задачі на підзадачі, чітко формулювати правила виконання окремих операцій та визначати їх послідовність, враховуючи можливості виконавців.

Пріоритети викладання предмету:

- повага до особистості учня/учениці та визнання важливості врахування їх інтересів під час навчання інформатики, доборі інформаційних об'єктів та засобів для їх опрацювання;
- підтримка пізнавального інтересу учнів, забезпечення можливостей зарахування результатів навчання з інформатики, отриманих в неформальній освіті;
- забезпечення рівного доступу кожного учня/учениці до освіти без будь-яких форм їх дискримінації;
- дотримання принципів академічної доброчесності учасників/учасниць освітнього процесу;
- створення безпечного цифрового освітнього середовища з сучасними засобами навчання інформатики, яке забезпечує онлайн та офлайн форми навчання;
- утвердження конструктивної та етичної взаємодії учнів/учениць між собою та з дорослими, в тому числі і з використанням цифрових мереж.

Структура предмету. Навчальний предмет Інформатика згідно додатка 23 до Державного стандарту базової середньої освіти та додатка 1 Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти має такий розподіл навчального навантаження в адаптаційному циклі 5-6 класів для закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою.

Назва освітньої галузі	Кількість годин на тиждень						
	Навчальне навантаження	5 клас			6 клас		
		Реком.	Мінім.	Макс.	Реком.	Мінім.	Макс.
Інформатична	на тиждень	1,5	1	2	1,5	1	2
	на рік	52,5	35	70	52,5	35	70

Загальна кількість годин на вивчення інформатики протягом адаптаційного періоду складає:

- мінімальна – 70 годин;
- максимальна – 140 годин.

Загальна кількість годин при виборі рекомендованої кількості годин на тиждень може варіюватися від 102 до 108 годин і буде залежати від того, яким чином заклад освіти буде розподіляти ці години між півріччями та тижнями.

Залежно від обраного закладом освіти варіанту розподілу навчального навантаження з інформатичної освітньої галузі (рекомендоване, мінімальне або максимальне) вчителем самостійно здійснюється розподіл годин за темами. Вчитель також самостійно визначає послідовність вивчення тем. За необхідності вчитель може змінювати порядок вивчення тем, не порушуючи змістових зв'язків між ними.

Обраний варіант розподілу навчального навантаження та траєкторії досягнення очікуваних результатів навчання фіксується у навчальній програмі, яка затверджується закладом освіти в установленому порядку.

Зміст навчального предмету Інформатика в 5-6 класах вибудовується за такими предметними змістовими лініями:

- *інформаційні процеси та системи;*
- *комп'ютерні мережі;*
- *інформаційні технології;*
- *алгоритмізація та програмування.*

Передбачається, що ці змістові лінії реалізуються в програмі як 5-го, так і 6-го класів з певним повторенням і ускладненням навчального матеріалу та розширенням переліку інформаційних об'єктів, які створюються і використовуються учнями/ученицями.

Шляхи реалізації програми. Реалізація мети та цілей програми досягається шляхом:

- забезпечення доступу учнів до комп'ютерів на кожному уроці інформатики;
- індивідуалізації навчання завдяки поділу класів на підгрупи у відповідності до діючих норм, забезпечення учню/учениці індивідуального робочого місця з комп'ютером, який має доступ до Інтернету;
- широкої інтеграції змісту інформатики з іншими навчальними предметами;
- використання ліцензованого або вільно розповсюдженого програмного забезпечення з інтерфейсом українською мовою, крім випадків використання мов національних меншин;

- вільного вибору вчителями видів цифрових пристроїв, програмних засобів для реалізації цілей програми;
- самостійного добору вчителем об'єктів для виконання практичних вправ та робіт для досягнення очікуваних результатів навчання;
- забезпечення безпечних умов проведення занять з дотриманням Санітарного регламенту;
- використання розвиваючих засобів і методів навчання, що враховують особливі освітні потреби учнів та сприяють успішному засвоєнню змісту навчання і розвитку дитини;
- використання різних методів діагностики рівнів сформованості навчальних досягнень учнів, включаючи формувальне оцінювання.

Для визначення ефективності досягнення очікуваних результатів навчання пропонується в кінці кожного навчального року виконувати комплексні навчальні проекти, що передбачали б розробку та презентацію певного інформаційного продукту для демонстрації учнями рівня сформованості предметної та ключових компетентностей. Виконання комплексного проекту допоможе узагальнити та систематизувати знання та навички учнів з інформатики.

Особливості організації освітнього процесу з інформатики. Відповідно до чинних нормативних документів, кожний урок інформатики, проводиться в комп'ютерному класі за виключенням випадків використання елементів дистанційного навчання в умовах карантину або інших випадків передбачених законодавством.

Для проведення уроків інформатики класи діляться на підгрупи. Поділ на підгрупи здійснюється відповідно до діючих нормативних документів. Не допускається одночасна робота з одним комп'ютером двох і більше учнів / учениць.

Умови навчання повинні забезпечувати ефективне засвоєння учнями програмового матеріалу, формування предметної та ключових компетентностей та відповідати вимогам щодо безпеки життєдіяльності учасників навчального процесу.

Програмою не обмежується використання вчителем різних видів апаратного та програмного забезпечення за умови відповідності його вимогам нормативних документів.

Запропоновані авторами види навчальної діяльності враховують орієнтири для оцінювання, які визначені в Державному стандарті базової середньої освіти. Їх перелік учитель може змінювати або доповнювати іншими за умови забезпечення очікуваних результатів навчання.

Для успішного виконання вимог Програми необхідно забезпечити підключення комп'ютерного класу до швидкісного Інтернету.

Реалізація модельної навчальної програми в умовах карантину, з активним впровадженням елементів дистанційного навчання, індивідуального навчання учнів/учениць, які з певних причин не мають можливості відвідувати заклад освіти, здійснюється з використанням онлайн ресурсів відповідного призначення для створення та опрацювання учнями інформаційних об'єктів, а також для комунікування учителя/вчительки з учнями/ученицями та моніторингу рівня їх навчальних досягнень.

4.12. Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи»(інтегрований курс)

Особливості опанування мистецтва пов'язані з його унікальною освітньою місією –

формування в людини ціннісних естетичних орієнтацій у процесі впливу на розум і почуття, свідомість і підсвідомість. Художні твори здатні пробуджувати креативний потенціал учнів для самореалізації та участі в соціокультурній творчості. Сучасні електронні мережі, долаючи культурні кордони, надають можливість отримувати художню інформацію в найрізноманітніших обсягах і форматах; але вона потребує адекватної інтерпретації, критичного ставлення, естетичного оцінювання, тобто вміння вирізняти в інформаційних потоках справжні цінності й орієнтуватися на них. З огляду на швидку цифровізацію освітньо-комунікативного середовища зростає роль візуальної інформації в розвитку людини. Візуальною образністю пронизані тексти різної природи, зокрема глобальні масиви медіатекстів, які можуть мати як естетичний, так і антиестетичний вплив на учнів. Тому вивчення мистецтва має спрямовуватися на розвиток не лише загальної і художньої культури особистості, а й на низку ключових і предметних компетентностей, зокрема медіакомпетентності як чинника подолання загроз і викликів віртуальної реальності, формування естетичного імунітету.

Модельна навчальна програма «Мистецтво» для 5-6 класів – це комплексна програма для адаптаційного циклу навчання, яка забезпечує наступність між початковою і базовою освітою, гнучкий перехід учнів від молодшого шкільного віку до підліткового, сенситивного для формування цінностей і пошуку життєвих сенсів, розвитку емоційного інтелекту і критичного мислення. Вона розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти, яким визначено мету мистецької освітньої галузі – цілісний розвиток особистості учня у процесі опанування мистецьких надбань людства; усвідомлення власної національної ідентичності в міжкультурній комунікації; формування компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження; розкриття креативного потенціалу, залучення до культурних процесів в країні.

Програма реалізує визначені в Державному стандарті ціннісні орієнтири та **ключові компетентності**, а саме: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки й технологій; інноваційність; екологічна й інформаційно-комунікаційна компетентності; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; підприємливість і фінансова грамотність, а також пріоритетна для мистецької галузі культурна компетентність.

Мета інтегрованого навчання мистецтва досягається шляхом реалізації таких **завдань**:

- виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів та естетичних потреб, емоційного інтелекту;
- формування системи художніх знань, яка відображає видову і жанрову специфіку та взаємодію мистецтв; опанування мистецької грамоти, насамперед музичної і візуальної;
- розвиток умінь сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва й художніх явищ; здатності брати участь у дискусіях на теми мистецтва, висловлювати й аргументувати власні думки, судження, пріоритети;
- здобуття мистецького досвіду в різних видах практичної діяльності; в індивідуальних, групових і колективних мистецьких проєктах; стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження, до роботи в команді на засадах толерантності й партнерства;

- розвиток художніх здібностей, уяви та інтуїції, критичного і креативного мислення, інноваційності;
- формування потреби в естетизації середовища, готовності до участі в соціокультурному житті, до збереження і примноження мистецько- культурних цінностей.

Принципи, на яких ґрунтується програма та визначаються дидактичні пріоритети:

- дитиноцентризму та індивідуалізації, врахування вікових особливостей і природних здібностей учнів;
- систематичності, неперервності, наступності між початковою і базовою освітою, адаптаційним і основним циклами навчання;
- глокальної освіти – поєднання глобального (загальнолюдського, національного (державного та локального (етнокраєзнавчого аспектів змісту освіти;
- дидактичної інтеграції на основі взаємодії мистецтв і методів компаративістики, спрямованих на поліхудожній розвиток учнів;
- континуальності – єдності навчання і виховання особистості, художнього і технічного, емоційного та раціонального, свідомого та інтуїтивного в процесі опанування мистецьких цінностей;
- варіативності змісту, засобів, методів і технологій навчання мистецтва;
- діалогічної суб'єкт-суб'єктної взаємодії, партнерства, емоційно-енергетичної насиченості навчання;
- пріоритету художньо-творчої самореалізації учнів, пошуку особистісних сенсів у навчанні мистецтва;
- стимулювання мистецької самоосвіти, єдність формальної, неформальної та інформальної освіти.

Програма побудована на підґрунті *компетентнісного, інтегративного, особистісно орієнтованого, діяльнісного та культурологічного підходів*, які зумовлюють дидактично доцільне визначення змісту навчання мистецтва і широку палітру методичного інструментарію вчителя.

Компетентнісний підхід розглядаємо як з позиції цілей і результатів загальної мистецької освіти, які вимірюються у відповідних формах контролю та оцінювання учнів, так і з позиції організації процесу навчання: добору доцільного змісту і відповідних художньо-педагогічних технологій.

Інтегративний підхід виражається в акцентуванні взаємодії різних видів мистецтва в рамках освітньої галузі та пошуку міжгалузевих зв'язків, інтеграції навчання мистецтв із соціокультурним середовищем.

Особистісно зорієнтований підхід сприяє підвищенню мотивації до навчання, забезпечує розкриття творчого потенціалу і розвиток індивідуальних художніх здібностей учнів відповідно до інтересів і потреб.

Діяльнісний підхід спрямований на розвиток практичних умінь учнів у різних видах мистецтва, наскрізних навичок (soft skills) і здатності застосовувати їх у власній життєдіяльності.

Культурологічний підхід зумовлює розгляд мистецтва в широкому культурологічному

контексті в єдності цінностей культури національної та зарубіжної, народної і професійної, елітарної і популярної, традиційної та інноваційної; у результаті такого підходу в учнів має сформуватися цілісний художній образ світу, готовність до діалогу культур і бажання збагачувати особистісний культурний потенціал за допомогою ресурсів світового мистецтва (за формулою «людина в культурі - культура в людині» .

Структура програми та загальна характеристика її складників.

Програма містить результативні, змістові та процесуальні складники, які структуровано за трьома відповідними рубриками «Очікувані результати навчання», «Пропонований зміст навчального предмета/інтегрованого курсу», «Види навчальної діяльності».

У рубриці **«Очікувані результати навчання»** конкретизовано вимоги до учнів окремо для 5 і 6 класів відповідно до запропонованого змісту для кожного року навчання і з урахуванням чотирьох груп результатів, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти. До результатів варто зарахувати не лише грамотність і досвід в окремих видах мистецтва, а й міжпредметну естетичну компетентність, а також інтегративну медіакомпетентність у сфері мистецтва. Саме вони дають змогу учням вирішувати міждисциплінарні проблеми, наприклад, під час виконання інтегративних галузевих і міжгалузевих проєктів.

Рубрика **«Пропонований зміст навчального предмета/інтегрованого курсу»** побудована із застосуванням навчальних модулів, що оптимізує освітній процес, робить його систематизованим і водночас гнучким, варіативним. В основу конструювання змісту програми інтегрованого курсу «Мистецтво» і визначення структури й тематизму кожного року навчання обрано авторську **концепцію поліцентричної інтеграції** (Л. М. Масол , яка детермінує цілісну наскрізну побудову мистецької освіти впродовж усієї вертикалі від початкової до старшої школи на засадах художньо-світоглядних орієнтацій і культурно-мистецьких універсалій. Поліцентрична інтеграція передбачає виокремлення *домінантних* компонентів змісту (музичного та образотворчого , які поєднуються в єдиний тематичний цикл на основі певної художньо- дидактичної суперпозиції, що здатна інтегрувати окремі одиниці змісту.

У початкових класах у зміст домінантних видів музичного та образотворчого мистецтва інтегруються елементи синтетичних мистецтв (театр, хореографія, кіно на основі спільного художньо-світоглядного тематизму, що відображає світ природи, людини і культури в мистецтві, а також з орієнтацією на універсальні категорії **«абетки мистецтв»** – «ритм», «форма», «композиція», «контраст» тощо.

В основній школі домінантність музичного та образотворчого компонентів змісту зберігається, однак активніше репрезентовані поширені в культурі сучасності кінематограф, художня фотографія, архітектура, дизайн.

У 5 класі, коли здійснюється поступовий перехід від початкової до базової освіти, універсальною суперпозицією інтеграції змісту є поняття **«види і мова мистецтв»**. Цей зміст розкривається на матеріалі музики, хореографії, графіки, живопису, скульптури, архітектури, театру, цирку, кіно, дизайну, також через їхню взаємодію.

Для 6 класу універсальною суперпозицією інтеграції змісту обрано категорію **«жанри мистецтва»**, що розглядається через специфіку жанрів музики, графіки, живопису, скульптури, кінематографа тощо, а також явищ взаємопроникнення жанрів (жанри-

гібриди).

Щоб чітко усвідомити перспективу розвитку програми, вчителю варто розуміти, що згідно з авторською концепцією поліцентричної інтеграції під час наступного циклу навчання (7-9 кл.) універсальною суперпозицією інтеграції змісту освіти обрано категорію **«стилі мистецтва»**.

У старшій профільній школі зміст навчання інтегрується навколо суперпозиції **«мистецтво культурних регіонів світу»** (базове загальноосвітнє навантаження), водночас суттєво зростає роль художньо-практичної діяльності за вибором здобувачів освіти відповідно до профілю навчання (вибіркове профільне навантаження).

Таким чином, упродовж усього періоду навчання мистецтва в закладах загальної середньої освіти акцент зроблено не на окремих актах - персоналіях митців і художніх творах, вибір яких стає виключно прерогативою вчителів, а на фундаментальних мистецьких узагальненнях, тому наскрізна логіка здійснюється за концентрично-спіралевидним принципом структурування змісту, а на окремих етапах – за лінійним принципом.

Важливо зазначити, що система запропонованих тематичних модулів інтегрованого курсу «Мистецтво для 5 і 6 класів є варіативною: у репрезентованому переліку є модулі *домінантні* (з музичного та образотворчих мистецтв) і *мобільні*, окремі теми яких легко інтегруються в домінуючі. Послідовність і обсяг тем учитель може змінювати з огляду на потреби й можливості конкретного закладу освіти, адаптувати до автономного викладання предметів «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво», доповнюючи їх темами з інших мобільних модулів.

У рубриці **«Види навчальної діяльності»** подано орієнтовний перелік видів діяльності учнів, в якому переважають художньо-практичні й творчі. Цей перелік може варіюватися і доповнюватися вчителем, вільним у доборі художньо-дидактичного матеріалу, кількості й тематики мистецьких проєктів - індивідуальних, групових, колективних. Надані діяльнісні орієнтири й діяльнісні форми інтеграції запроваджуються через диференційовані завдання різного рівня складності з урахуванням художніх інтересів і можливостей учнів, що сприяє розвитку креативного потенціалу особистості.

Особливості організації освітнього процесу.

Кількість навчальних годин у програмі відповідає *«рекомендованому»* навчальному часу (2 год. на тиждень, визначеному Типовою освітньою програмою (затвердженою наказом МОН від 19.02.2021 р. № 235). Заклад освіти може змінювати кількість навчальних годин на вивчення інтегрованого курсу або окремих предметів у межах заданого діапазону навчального навантаження: *«мінімального – 1 год.»* та *«максимального – 3 год.»*. При цьому треба забезпечити умови досягнення результатів навчання в обсязі **не меншому** ніж визначено цією програмою.

Розглянемо варіанти організації:

1 варіант. Якщо освітній заклад обирає *мінімальну* кількість годин на галузь (1 год. на тиждень), то викладається виключно інтегрований курс.

2 варіант. Якщо освітній заклад обирає *рекомендовану* кількість годин на галузь (2 год. на тиждень), то може викладатися як інтегрований курс «Мистецтво» (2 год на тиждень),

так і автономні предмети «Музичне мистецтво» (1 год.) та «Образотворче мистецтво» (1 год); але теми із синтетичних мистецтв і медіа, зазначені в модулях програми мають **обов'язково інтегруватися** до змісту домінантних видів мистецтва, адже вимоги до результатів їх опанування учнями, що передбачені Державним освітнім стандартом, не підлягають скороченню. Приміром, рекомендуємо до предмету змузичного мистецтва інтегрувати теми насамперед зі сценічних мистецтв (хореографія, театр), а до образотворчого мистецтва – з екранних мистецтв (кінематограф тощо), які належать до спільної візуальної групи.

3 варіант. Якщо заклад обирає *максимальну* кількість годин на галузь (3 год. на тиждень), передбачену в Типовій освітній програмі, то за рахунок додаткової третьої години поряд з інтегрованим курсом або двома автономними предметами можуть викладатися «Хореографія» (за наявності фахівця) або інші види мистецтва.

4 варіант. За бажанням навчального закладу окремі теми розробленої програми можна використовувати як навчальні модулі для конструювання міжгалузевих інтегрованих курсів.

У навчальному закладі обрано **2 варіант**.

4.13. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 клас»

Модельна навчальна програма «Фізична культура» для 5-6 класів – це комплексна програма для адаптаційного циклу навчання, яка забезпечує наступність між початковою і базовою освітою, гнучкий перехід учнів від молодшого шкільного віку до підліткового. Програма визначає мету, завдання та зміст навчального предмета «Фізична культура», орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів 5-6 класів, види їхньої навчальної діяльності з освітньої галузі «Фізична культура». Вона розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти. **Програма реалізує** визначені в стандарті ціннісні орієнтири, ключові компетентності та наскрізні уміння учнів/учениць, в результаті чого вони формують власну психічну та соціально-психологічну сферу особистості засобами фізичного виховання; систематично займаються фізичною культурою, володіють технікою фізичних вправ; усвідомлюють значення фізичної/рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Мета, завдання, принципи побудови. Пропонована модельна навчальна програма – це комплексний освітній документ, який у 5-6 класах реалізує наступність між початковою і базовою освітою у вигляді курсу «Фізична культура» й закладає основу для подальшого впровадження освітньої галузі фізичної культури Державного стандарту базової середньої освіти.

Навчання фізичної культури в основній школі спрямоване на досягнення загальної мети базової загальної освіти: розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні вищої освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу.

Реалізація мети базової середньої освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як:

- повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень, ставлення у визначенні мети та організації освітнього процесу, підтримка пізнавального інтересу та наполегливості;

- забезпечення рівного доступу кожного учня до освіти без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;

- дотримання принципів академічної доброчесності у взаємодії учасників освітнього процесу та організації всіх видів навчальної діяльності;

- становлення вільної особистості учня, підтримка його самостійності, підприємливості та ініціативності, розвиток критичного мислення та впевненості в собі;

- формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту;

- створення освітнього середовища, в якому забезпечено атмосферу довіри, без будь-яких форм дискримінації учасників освітнього процесу;

- утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими;

- формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико- культурного надбання і традицій, державної мови; плекання в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля.

Метою навчання «Фізичної культури», як складника відповідної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти, є гармонійний фізичний розвиток особистості учня, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і елементів фізкультурно-спортивної діяльності. Мета реалізовується комплексом таких навчальних, оздоровчих і виховних завдань:

- формування загальних уявлень про фізичну культуру, її значення в житті людини, збереження та зміцнення здоров'я, фізичного розвитку;

- розширення рухового досвіду, вдосконалення навичок життєвонеобхідних рухових дій, використання їх у повсякденній та ігровій діяльності;

- розширення функціональних можливостей організму дитини через цілеспрямований розвиток основних фізичних якостей і природних здібностей;

- формування ціннісних орієнтацій щодо використання фізичних вправ як одного з головних чинників здорового способу життя;

- формування практичних навичок для самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;

- формування високого рівня розвитку моральних якостей.

Завдання навчального предмета реалізують вимоги до обов'язкових результатів навчання освітньої галузі фізичної культури, зазначених в додатку 22 Державного стандарту базової середньої освіти, які передбачають, що учень/учениця: формує власну психічну та соціально-психологічну сферу особистості засобами фізичного виховання; систематично

займається фізичною культурою, володіє технікою виконання фізичних вправ; усвідомлює значення фізичної/рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Компетентнісний потенціал освітньої галузі, визначений у Додатку 21 Державного стандарту базової середньої освіти, реалізовуватиметься за рахунок комплексу ключових компетентностей, сформованих умінь, ставлень, базових знань.

В результаті опанування курсу учні мають засвоїти основні категорії іпоняття предмету, такі, що складають логічну частину базових знань освітньої галузі.

Пріоритети змісту і структура програми.

Програмою передбачено вивчення курсу в адаптаційному циклі базової середньої освіти (5 клас).

Основною ідеєю концепції побудови програми є

- гармонійний фізичний розвиток особистості учня;
- формування ціннісних орієнтацій щодо використання фізичних вправ, як одного з головних чинників здорового способу життя;
- освоєння знань, розуміння сутності руху, формування позитивного ставлення до рухової активності, свідомого ставлення учнів до тренувальних і оздоровчих ефектів вправ – значення рухової активності, які обумовлюють прагнення і здатність займатися різними варіативними модулями і видами рухової активності протягом життя, формування практичних навичок для самостійних занять фізичними вправами та проведення активного відпочинку;
- забезпечення учням індивідуального вибору варіативних модулів чи рухової активності для кожного уроку, формування великого запасу рухових вмінь та навичок, необхідних у повсякденному житті, формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і елементами фізкультурно-спортивної діяльності;
- забезпечення протягом навчального року наскрізного розвитку фізичних якостей учнів, забезпечення оптимального для кожного учня рівня фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму;
- розвиток комунікативних компетентностей та соціалізація учнів у процесі фізичного виховання, формування адекватної позитивної самооцінки;
- застосування гендерного підходу у виборі елементів виду фізкультурно-спортивної діяльності чи рухової активності;
- забезпечення безпеки під час занять фізичною культурою; ігрова спрямованість та забезпечення високої рухової активності та високої моторної щільності уроку.

У шостому класі продовжується і поглиблюється опрацювання учням концептуальних програмних засад для 5 класу. Ця частина курсу спрямована більшою мірою на отримання теоретичних знань і практичних навичок, які обумовлюють прагнення і здатність займатися різними видами рухової активності і спорту протягом життя; формування здорового способу життя; формування адекватної позитивної самооцінки; формування організаційних здібностей, дисциплінованості і співпраці в рамках групи, класу, команди; широке використання інтегрованого підходу до засвоєння знань, розуміння сутності руху,

формування позитивного ставлення до рухової активності, свідомого ставлення учнів до тренувальних і оздоровчих ефектів вправ – значення рухової активності.

Наступність у навчанні фізичної культури зберігається також у вимогах програми до очікуваних результатів навчання. Логіка навчального матеріалу структурована таким чином, щоб зберегти наступність і послідовність вивченням від 5 до 6 класу, врахувати інтегровані, міжпредметні (з предметами соціальної та здоров'язбережувальної галузі та міжгалузеві зв'язки (з громадянською та історичною, природничою, мовно-літературною та іншими освітніми галузями).

Навчальна програма побудована за модульною системою. Вона містить інваріативну (обов'язкову) та варіативну складову.

До інваріативної частини належать модуль: теоретико-методичні знання та загальна фізична підготовка, зміст якого реалізовується упродовж кожного уроку.

Практично кожен вид спорту (фізкультурно-спортивної діяльності) може бути представлений у вигляді варіативного модуля. Програма кожного варіативного модуля має містити методичні вказівки, щодо засобів забезпечення наскрізного розвитку фізичних якостей протягом його вивчення. Змістове наповнення варіативної складової освітній заклад формує самостійно із модулів, запропонованих модельною програмою. На вибір учнів упродовж року має бути запропоновано 12-16 варіативних модулів. Вибір варіативного модулю учнем/ученицею відбувається на початку кожної чверті із 3-4 модулів запропонованих освітнім закладом. Кожної навчальної чверті/триместра учень/учениця обирає нові варіативні модулі. Наприкінці кожної чверті в освітньому закладі проводяться оздоровчі масові заходи (ігри, змагання, челенджі, квести тощо), які охоплюють усіх учнів/учениць і спрямовані на закріплення і вдосконалення вивчених варіативних модулів.

Окремі заходи можуть проводитися в режимі уроку з фізичної культури. Доцільно до проведення масових заходів долучати батьків (інших членів родини) у якості учасників і глядачів.

Критеріями відбору варіативних модулів є: наявність матеріально-технічної бази, регіональні традиції, кадрове забезпечення та бажання учнів. Бажання учнів визначається обов'язковим опитуванням завчасно до початку чверті.

Курс фізичної культури структурований за варіативними модулями.

Шляхи реалізації програми та особливості організації освітнього процесу з предмету «Фізична культура» (адаптаційний цикл)

Основною формою організації освітнього процесу з фізичної культури в закладі загальної середньої освіти є урок.

Головними вимогами до сучасного уроку фізичної культури є:

- забезпечення оптимізації освітнього процесу із застосуванням елементів інноваційних методів навчання та здійснення міжпредметних зв'язків та інтегрованого підходу;
- забезпечення освітньої, виховної, оздоровчої, розвивальної спрямованості освітнього процесу;
- формування в учнів/учениць умінь і навичок самостійно займатися фізичними вправами;

- забезпечення диференційованого підходу до організації освітнього процесу з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості та статі учнів/учениць, урахування їхніх мотивів та інтересів до занять фізичними вправами;
- використання вчителем різноманітних організаційних форм, засобів, методів і прийомів навчання;
- досягнення оптимальної рухової активності всіх учнів/учениць упродовж кожного уроку з урахуванням стану здоров'я.

Відповідно до Інструкції **про розподіл учнів на групи** для занять на уроках фізичної культури, затвердженої наказом МОЗ та МОН від 20.07.2009 р. за № 518/674 учні/учениці розподіляються на основну, підготовчу та спеціальну медичні групи. Для основної медичної групи навчання проводиться в повному обсязі згідно з навчальними програмами з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини. Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до підготовчої медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури та опановують навчальний матеріал відповідно до вимог цієї навчальної програми. У часті у змаганнях – за додатковим дозволом лікаря. Учні/учениці, які за станом здоров'я віднесені до спеціальної медичної групи, відвідують обов'язкові уроки фізичної культури, але виконують корегувальні вправи і вправи для загального фізичного розвитку, які їм не протипоказані.

Учні/учениці, незалежно від рівня фізичного розвитку та медичної групи, а також тимчасово звільнені від фізичних навантажень, повинні бути обов'язково присутніми на уроках фізичної культури. Допустиме навантаження для учнів/учениць, які за станом здоров'я належать до підготовчої та спеціальної медичних груп, встановлює учитель фізичної культури. Домашні завдання для самостійного виконання фізичних вправ учні/учениці отримують на уроках фізичної культури. Вони мають бути спрямовані на підвищення рухового режиму у вільний час, досягнення рекреаційно-оздоровчого ефекту.

Учні/учениці можуть узгоджувати із вчителем індивідуальну програму самостійних занять в поза навчальний час з різних варіативних модулів чи інших, безпечних видів рухової активності. У разі відставання в розвитку фізичних якостей учитель складає індивідуальну програму фізкультурно-оздоровчих занять, де вказується завдання занять, фізичні вправи, послідовність їх виконання, кількість повторень, інтервали відпочинку, засоби самоконтролю, відмітки про виконання завдання. Самостійні заняття за індивідуальною програмою надають учневі/учениці додаткові бонуси при оцінюванні освітніх досягнень.

При складанні розкладу навчальних занять не рекомендується здвоювати уроки фізичної культури або проводити їх два дні поспіль. У разі необхідності планувати у розкладі уроки з фізичної культури у двох і більше класах одночасно, в одній спортивній залі чи майданчику мають перебувати учні/учениці, які відносяться до однієї вікової групи. Більшість уроків фізичної культури доцільно проводити на відкритому повітрі.

4.15. *Модельна навчальна програма «Друга іноземна мова. 5-9 класи»*

Відповідно до навчального плану, починаючи з 5-го класу, передбачено можливість навчання 2-ої іноземної мови, на яку відводиться дві тижневі години. Вибір мови доцільно здійснювати з урахуванням об'єктивних і суб'єктивних чинників: наявності кадрів,

можливостей навчально-матеріальної бази, бажання учнів.

Зміст навчання другої іноземної мови у 5–9-х класах створено на засадах сучасних науково-теоретичних положень щодо організації процесу навчання іноземних мов учнів підліткового віку. Вона враховує вікові психофізіологічні особливості та можливості школярів цієї вікової категорії, ґрунтується на їхньому досвіді у вивченні інших предметів, зокрема рідної та першої іноземної мови, забезпечує виконання практичної (комунікативної) мети навчання, а також передбачає реалізацію завдань освіти, виховання і розвитку особистості школярів у процесі отримання базової освіти, спрямовується на формування в учнів ключових і міжкультурної іншомовної комунікативної як предметної компетентностей.

Навчання другої іноземної мови ґрунтується на загальнодидактичних і методичних принципах, як і навчання першої іноземної мови, але має специфічні ознаки. Оскільки оволодіння учнями другою іноземною мовою відбувається в умовах контактування рідної та першої іноземної мов, це спричиняє виникнення проблем інтерференції з боку не лише рідної мови, але й першої іноземної. Тому у процесі навчання другої іноземної мови необхідно спиратися на врахування особливостей рідної мови і першої іноземної, щоб передбачити всі можливі труднощі навчання другої іноземної мови.

Вплив першої іноземної мови на вивчення другої сильніший, ніж вплив рідної мови, що одночасно розширює можливості для позитивного перенесення знань, навичок і вмінь з першої іноземної мови на другу. Позитивне перенесення існує на різних рівнях:

- *на рівні мовленнєвої і розумової діяльності*: чим більшою кількістю мов людина володіє, тим більше в неї розвинуті механізми мовлення і мислення, пам'ять, сприйняття і впізнання, прогнозування, осмислення, породження;

- *на рівні мови*: схожі лінгвістичні явища в рідній мові і в першій іноземній переносяться учнями на другу іноземну мову і в такий спосіб полегшують її засвоєння;

- *на рівні навчальних умінь*: учень оволодів цими вміннями у процесі вивчення рідної та першої іноземної мов і переносить їх на оволодіння другою іноземною.

Тенденції, зумовлені процесами глобалізації міжнародних контактів, де іноземній мові належить визначальна роль важливого засобу міжкультурного спілкування, насамперед мають знайти чітке відображення у змісті навчання другої іноземної мови. У зв'язку з цим він має забезпечувати:

- оволодіння учнями рівнем комунікативної компетентності, що визначений чинною навчальною програмою;

- комплексне оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності (аудіюванням, говорінням, читанням, письмом), концентричність пред'явлення навчального матеріалу, ситуативну обумовленість вправ і завдань;

- взаємопов'язане і збалансоване навчання всіх видів мовленнєвої діяльності, враховуючи, що кожен із них є метою і засобом навчання;

- формування в учнів ключових і міжкультурної іншомовної комунікативної як предметної компетентностей через використання відповідних вербальних, текстових й ілюстративних матеріалів, сприяти вихованню толерантного ставлення і поваги до культури, звичаїв, способу життя інших народів;

- реалізацію культурологічного підходу до навчання, використовуючи завдання, що сприяють моделюванню ситуацій мовленнєвої взаємодії за принципом діалогу культур;

- створення комунікативної атмосфери на уроках, наближення її до умов реального спілкування, забезпечення можливості багатоканальної мовленнєвої взаємодії (interaction) через виконання різноманітних індивідуальних, парних і групових вправ і завдань у залежності від соціальних потреб спілкування;

- особистісну орієнтованість навчального матеріалу, зумовлену віковими особливостями учнів, їхніми інтересами, навчальним і життєвим досвідом, перспективами майбутньої діяльності;

- умови створення на уроках навчальних мовленнєвих ситуацій, що дозволяють відтворювати у навчальному процесі атмосферу реального спілкування, дотримуючись лінгвістичних і соціокультурних норм, прийнятих у країнах, мова яких вивчається;

- виконання не тільки практичної (комунікативної), але й виховної, розвивальної, освітньої цілей навчання;

- виконання завдань діяльнісного, проблемного, творчого характеру, що сприяє розвитку креативного мислення, загальнонавчальних умінь, усвідомленого використання власного навчального досвіду, в тому числі у вивченні рідної та першої іноземної мови, міжпредметних зв'язків, об'єктивного оцінювання та переосмислення рівня своїх навчальних досягнень.

У зв'язку з тим, що на сучасному етапі розвитку шкільної іншомовної освіти вивчення іноземної мови здійснюється у взаємозв'язку з культурою народу/народів, які спілкуються цією мовою, то доцільно розглядати таке навчання як особливий феномен полікультурної освіти. Під цим терміном, зазвичай, розуміється складне і багатоаспектне поняття, що означає цілеспрямований навчальний процес морально-етичного і громадянського виховання учнів, розвитку в них планетарної свідомості, долучення до культур інших народів, формування бажань і умінь мирно співіснувати в багатонаціональному середовищі.

Процес оволодіння іноземною мовою за таких обставин розглядається як діалог культур. А відтак, феномен діалогу культур доцільно вважати пріоритетною умовою полікультурної освіти і розвитку особистості сучасного випускника середньої школи.

Спілкування (у тому числі й у діалозі, що є найрозповсюдженішою формою мовленнєвої взаємодії) і взаєморозуміння співрозмовників, які вербально контактують однією мовою, хоч належать до різних мов і культур, є незаперечним проявом полікультурних особливостей сучасних громадян глобалізованого світу.

Відповідно до зазначених вище положень тенденцію на полікультурне навчання можна розглядати як прояв фундаменталізації шкільної іншомовної освіти та інтелектуалізації особистості сучасного школяра. У зв'язку з цим явище взаємопроникнення і взаємодії культур можна трактувати як складний багатогранний процес міжкультурної комунікації, що створюється в результаті контакту різних культур і менталітетів через мови (рідну та іноземну/іноземні). Така система взаємодії мов і культур сприяє інтеграції чужокультурних компонентів у контексті загальної картини світу. Важливою умовою її успішного функціонування є необхідність володіти насамперед цінностями рідної культури, що є обов'язковим підґрунтям для ефективної міжкультурної взаємодії людей з різними мовами спілкування. Культурний і мовний бар'єр не зможе чинити перешкод, якщо комуніканти на достатньому рівні володіють не тільки механізмами іншомовної комунікації, а й особливостями комунікативної поведінки в найтиповіших ситуаціях соціальної взаємодії.

Вважається недоцільним у навчанні другої іноземної мови надавати перевагу якомусь одному або двом - трьом видам мовленнєвої діяльності. Навчальний процес організовується у такий спосіб, щоб сприяти комплексному формуванню в учнів умінь і навичок усного (говоріння, аудіювання) і писемного (читання, письмо) спілкування. Процес навчання усіх видів мовленнєвої діяльності здійснюється паралельно і взаємопов'язано.

Окрім того, у 5-му класі, відповідно до вікових особливостей учнів підліткового віку і їхнього навчального досвіду, не рекомендуємо введення вступних (пропедевтичних) курсів. Навчання доцільно розпочинати відразу з формування іншомовного комунікативного досвіду з певної теми. У зв'язку з цим фонетичний аспект мовлення засвоюється безпосередньо у практичній діяльності під час оволодіння тематичним лексичним і граматичним матеріалом. Робота над вимовою здійснюється постійно упродовж усього курсу навчання. Значна кількість вправ і завдань, а також видів навчальної діяльності, які широко використовувались під час оволодіння першою іноземною мовою, не завжди методично доцільні для навчання другої іноземної мови. Необхідно уникати прямого перенесення всіх видів навчальної діяльності, що використовувались у початковій школі під час навчання першої іноземної мови, на початковий етап вивчення другої іноземної мови. Добираються такі види вправ і завдань та використовуються такі види навчальної діяльності, що співвідносяться із психофізіологічними можливостями та навчальним досвідом учнів. Всі вправи і завдання комунікативно спрямовані, а навчальні дії учнів умотивовані.

Зміст навчання другої іноземної мови створюється на ідеях оволодіння нею у контексті міжкультурної парадигми, що передбачає взаємопов'язане засвоєння мови і культури. Орієнтація на цю технологію зумовлена викликами та перспективами розвитку мульти та полілінгвуетнокультурної світової спільноти, в якій перебуває людина і яка стає невід'ємним імперативом сьогодення. У зв'язку з цим одним із основних завдань навчання доцільно розглядати формування в учнів здібностей, готовності та бажання брати участь у міжкультурній комунікації у межах найтипівіших сфер і тем спілкування та самоудосконалюватися в подальшому оволодінні іншомовною комунікативною діяльністю відповідно до власних викликів і потреб. Виконання цього завдання забезпечує діяльність, спрямовану на розвиток полікультурної та мультилінгвальної мовної особистості школяра вже на першому році вивчення мови.

Узагальнимо зазначені вище характеристики, за якими зміст навчання повинен:

1) відповідати актуальним комунікативно-пізнавальним інтересам учнів підліткового віку і відбивати реальні потреби використання мови як засобу спілкування, бути максимально наближеним до умов і цілей реальної міжкультурної комунікації;

2) стимулювати розвиток інтересів учнів та позитивного ставлення до другої іноземної мови, здійснювати вплив на їхню мотиваційну сферу;

3) бути спрямованим на прилучення учнів не тільки до нового для них мовного коду, але й до культури народу, носія цієї мови, що має забезпечуватися чітким усвідомленням найголовніших спільностей та розбіжностей між чужою та рідною культурою, згідно з чим навчання другої іноземної мови поступово має організовуватись у формі діалогу культур;

4) ґрунтуватися на досвіді оволодіння школярами рідною та першою іноземною мовою, враховувати загальнонавчальний досвід учнів, набутий ними під час вивчення інших предметів (міжпредметні зв'язки);

5) забезпечувати освітні, виховні та розвивальні потреби школярів, у тому числі стимулювати їхню самостійну діяльність, спонукати до рефлексії щодо якості власних навчальних досягнень .

РОЗДІЛ 5. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх освітніх потреб.

У рамках академічної свободи форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною радою закладу освіти та відображаються в освітній програмі закладу освіти. Форми організації освітнього процесу, які може запропонувати навчальний заклад: очне навчання, дистанційне навчання, змішане навчання. За потреби заклад освіти може організувати індивідуальні форми здобуття освіти (зокрема екстернатну, сімейну (домашню), педагогічний патронаж, реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію учня).

Відповідно до Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у закладах загальної середньої освіти (додаток 2 до наказу Міністерства освіти і науки країни від 20.02.2002 № 128, зареєстрованого в Міністерстві юстиції країни 06.03.2002 р. за № 229/6517, із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти № 572 від 09.10.2002 наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 921 від 17.08.2012 наказом Міністерства освіти і науки N 401 від 08.04.2016 класи мають поділ на групи під час вивчення української, англійської мов, інформатики та трудового навчання.

РОЗДІЛ 6. ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

Система оцінювання має на меті допомогти вчителю конкретизувати навчальні досягнення учнів і надати необхідні інструменти для впровадження об'єктивного й справедливого оцінювання результатів навчання.

В оцінюванні навчальних досягнень учнів важливо розрізняти **поточне формувальне оцінювання (оцінювання для навчання) та підсумкове оцінювання (семестрове, річне).**

Поточне формувальне оцінювання здійснюють з метою допомогти учням усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання.

Підсумкове оцінювання здійснюють з метою отримання даних про рівень досягнення учнями результатів навчання після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Окрім поточного формувального та підсумкового (семестрового, річного оцінювання, педагогічні працівники закладу освіти можуть ухвалити рішення про здійснення проміжного оцінювання результатів навчання з окремих предметів / інтегрованих курсів. Періодичність і процедури здійснення проміжного оцінювання й види діяльності, результати яких підлягають проміжному оцінюванню, визначають педагогічні працівники закладу освіти залежно від дидактичної мети та з урахуванням відповідної навчальної програми.

6.1. Поточне формувальне оцінювання

Поточне формувальне оцінювання здійснюється системно в процесі навчання на основі викладеного нижче алгоритму діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання, що, зокрема, забезпечить наступність між підходами до оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової і базової середньої освіти:

Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей на певний період

(наприклад, заняття, тиждень, період, відведений для вивчення теми, тощо). Основою для вироблення навчальних цілей є очікувані результати навчання, передбачені відповідною навчальною програмою, та критерії оцінювання.

Інформування учнів про критерії оцінювання, за якими буде визначено рівень їхніх навчальних досягнень на кінець навчального семестру та року. Доцільно впроваджувати поступове залучення учнів до вироблення критеріїв оцінювання результатів окремих видів навчальної діяльності.

Надання учням зворотного зв'язку щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до визначених цілей. Зворотний зв'язок має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим і своєчасним. Важливо не протиставляти учнів одне одному. Доцільно акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень учня / учениці. Труднощі в навчанні доцільно обговорювати з учнями індивідуально. Зворотний зв'язок надають у письмовій, усній або електронній формі, залежно від дидактичної мети й виду навчальної діяльності.

Створення умов для формування вміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія). Під час навчальної діяльності доцільно спрямовувати учнів на спостереження своїх дій і дій однокласників, осмислення своїх суджень і дій з огляду на їх відповідність навчальним цілям. Важливим є створення умов для активної участі учнів у процесі оцінювання із застосуванням критеріїв, зокрема шляхом самооцінювання та взаємооцінювання, та спільне визначення подальших кроків для покращення результатів навчання.

Корегування освітнього процесу з урахуванням результатів оцінювання та навчальних потреб учнів.

У Формувальному оцінюванні, зокрема для самооцінювання та взаємооцінювання, рекомендовано використовувати інструменти з орієнтовного переліку:

№	Назва	Опис інструмента
1	Аналіз портфоліо	Перевірка рівня навчальних досягнень за допомогою портфоліо учня. Портфоліо – це підібрані учнем роботи із зазначенням дати, призначення яких – розповісти історію учнівських досягнень або поступу. Портфоліо зазвичай містить особисті роздуми учня з поясненнями, чому обрано ту чи ту роботу і як саме вона показує досягнення цілей навчання
2	Відповідь хором	Учні одночасно усно реагують на певну репліку. Це може бути відповідь на запитання, висловлення згоди чи незгоди із запропонованим твердженням, повторення сказаного вчителем тощо
3	Візьми і передай	Спільна групова робота, яку використовують, щоб поділитися думками або зібрати інформацію від кожного учасника групи; учні записують відповіді, потім передають вправо, додають власну відповідь на іншому аркуші і продовжують, доки їхній папірець обійде всю групу і знову повернеться до них. Потім обговорюють результати в групі
4	Внутрішнє / зовнішнє коло	Учні стають у два кола, внутрішнє та зовнішнє, обличчям одне до одного. учні, що стоять навпроти, ставлять одне одному запитання по темі, які вони попередньо написали. Зовнішнє коло рухається і утворюються нові пари. Потім

		процедура повторюється
5	Газетний заголовок	Вигадайте газетний заголовок, який може бути написаний до теми, яку ми вивчаємо. Передайте основну ідею події
6	Гра в кубик	Покажіть 6 запитань до уроку. Об'єднайте учнів у групи по 4. кожної групи є один кубик. Кожен кидає кубик та відповідає на запитання з відповідним номером. Якщо номер випав більш ніж один раз, учень може доповнити попередню відповідь або кинути кубик ще раз. Відповіді можна записувати
7	Доповни думку	Письмова перевірка розуміння стратегії, коли учні заповнюють пропуски у пропонованому твердженні
8	Есе «хвилинка»	Питання для есе на одну хвилину– це конкретне питання з орієнтацією на очікуваний(і результат(и навчання, на яке можна відповісти за одну-дві хвилини

9	Запис у журнал	Учні записують у свій журнал або зошит розуміння предмету, поняття або те, що вони вивчили на уроці. Вчитель переглядає записи, щоб дізнатися чи зрозумів учень певну тему, урок, поняття або вивчене
10	Записні книжки учнів	Інструмент для учнів для відстежування навчального поступу: куди я рухаюся? де я зараз? як туди дістатися?
11	Збір ідей	Учитель ставить запитання або дає завдання. Учні самостійно відповідають на аркуші паперу, зазначаючи не менше трьох думок / відповідей / тверджень. Учні, що завершили, встають. Вчитель звертається до певного учня і просить його поділитися записаними ідеями. Учні викреслюють пункти, попередньо озвучені однокласниками і сідають, коли в них а аркушах закінчилися всі записані ідеї, незалежно від того, чи вони були озвучені саме ними. Вчитель продовжує опитувати учнів, доки сядуть усі
12	З-Х-В та ЗХВ+	Учні відповідають групами, в парах або індивідуально на запитання «Що ми вже знаємо?» (З , «Що ми хотіли б дізнатися?» (Х та «Що вже вивчили за темою?» (В . Плюс (+ просить учнів класифікувати отримані знання за допомогою концептуальної карти або наочної схеми, яка відображає ключову інформацію. Потім кожен учень записує короткий підсумок (на один абзац) про вивчене
13	Картка на вихід	Це письмові відповіді учнів на запитання на картках, які учням роздають наприкінці уроку, після завершення певного виду роботи, теми тощо
14	Концептуальна карта	Будь-яка можлива форма схематичної наочності, яка допомагає учням побачити взаємозв'язки між поняттями за допомогою

		побудованих схем ключових слів, що позначають такі поняття
15	Лідер за номером	Учні об'єднуються в групи по чотири і кожному члену групи присвоюється номер. Учитель ставить питання / проблему і всі чотири учні її обговорюють. Вчитель називає номер і відповідний учень у кожній групі відповідає
16	Найзаплутаніший (або найясніший) момент	Це варіант одноквилинки. Можна дати учням трохи більше часу для відповіді на запитання. Запитайте (в кінці уроку або під час паузи, яка утворилася після пояснення теми : «Який найбільш заплутаний момент» сьогоднішнього заняття?» або «Що вам здалося незрозумілим у понятті « _____ »?»
17	Перевірка неправильного розуміння	Учитель надає учням поширені або передбачувані помилкові твердження з певної теми, щодо певного принципу або процесу і запитує, чи згодні вони з цим чи ні та чому. Учні мають дати аргументовані відповіді. Перевірка неправильного розуміння може також застосовуватися у формі тесту з декількома варіантами відповіді або гри «правильно-неправильно»
18	Перефразування	Учні мають висловити власними словами основну ідею уроку чи шойно поясненої теми
19	Підбиття підсумків	Форма роздумів одразу після певного виду роботи
20	Підказка за аналогією	Учні мають сформулювати думку на основі підказки-аналогії:(певне поняття, принцип або процес __ виглядає як _____ тому що _____)
21	Підсумок А-Б-В	Кожному учневі в класі присвоюється окрема літера алфавіту, а він обирає слово, яке починається на цю літеру та пов'язане з вивченою темою
22	Підсумок або питання на картках	Учитель час від часу роздає картки й просить учнів писати з обох сторін за такими правилами: (Один бік на підставі вивченого (теми, розділу , опишіть основну велику ідею, яку ви зрозуміли, у формі короткого висновку. (Другий бік запишіть те, що ви ще не повністю зрозуміли у вигляді твердження або запитання
23	Підсумок одним реченням	Учнів просять написати підсумкове речення, яке відповідає на запитання «хто», «що», «де», «коли», «чому», «як» щодо певної теми
24	Підсумок одним словом	Учні мають обрати з-поміж наведених варіантів (або запропонувати самостійно слово, яке найкраще підсумовує тему
25	Подумай – запиши – обговори в парі – поділися	Учні обдумують відповідь самостійно, записують її, об'єднуються в пари та обговорюють відповідь із партнерами, а потім озвучують її всьому класу
26	Подумай – розкажи в парі	Вчитель ставить учням запитання. Учні самостійно формулюють відповіді протягом визначеного часу, потім

		повертаються кожен до свого партнера та надають йому відповідь. Вчитель викликає декілька пар на вибір, які озвучують свої відповіді у класі
27	Пригадай – підсумуй – запитай – пов’яжи за 2 хвилини (ПЗП2)	За дві хвилини учні повинні <i>пригадати</i> та назвати у правильному порядку найважливіші ідеї, отримані на попередньому занятті; за дві хвилини <i>підсумувати</i> ці пункти одним реченням, записати одне основне <i>запитання</i> , на яке вони хочуть отримати відповідь та знайти одну <i>прив’язку</i> цього матеріалу до основної теми предмету чи курсу
28	Рішення-рішення	Учитель висловлює певну думку, потім просить учнів зайняти сторону, що відповідає їхній думці з цієї теми і поділитися аргументацією. Учні можуть змінювати сторону після обговорення
29	Самооцінювання	Процес, під час якого учні збирають дані про власне навчання, аналізують що саме відображує їхні успіхи в досягненні навчальних цілей та планують наступні кроки
30	Семінар за Сократом	Учні ставлять питання одне одному з певного важливого питання або теми. Питання ініціюють розмову, яка триває як серія відповідей та додаткових запитань
31	Сигнали руками	Учні на прохання вчителя показують визначені сигнали рукою, щоб повідомити про рівень розуміння певного поняття, принципу або процесу: «Розумію _____ і можу пояснити» (наприклад, великий палець вгору . «Ще не зовсім розумію _____» (наприклад, великий палець вниз . «Не впевнений щодо _____» (наприклад, помахати рукою
32	Скажи щось	Учні по черзі обговорюють у групі певний прочитаний розділ або переглянуте відео
33	Сортування слів	Учням дають набір словникових термінів, які вони сортують за заданими або створеними ними категоріями
34	Спінер ідей	Учитель створює спінер, розділений на 4 сектори з написами «Спрогнозуй», «Поясни», «Підсумуй», «Оціни». Після пояснення нового матеріалу вчитель крутить спінер та просить учнів відповісти на запитання залежно від місця зупинки спінера. Наприклад, спінер зупиняється на секторі «Підсумуй», тоді вчитель може сказати: «Назви ключові поняття, про які щойно йшлося»
35	Спостереження	Учитель готує протокол спостереження із переліком учнів у класі, де буде зазначено, за якими саме очікуваними результатами він буде спостерігати. ухажучись класом, він спостерігає за учнями, коли вони працюють, і робить необхідні записи та позначки в протоколі спостереження

36	Тестування	За допомогою тестування вчитель перевіряє опанування учнями фактичної інформації, понять. Орієнтовні типи тестових завдань: Декілька правильних варіантів Правильно/Неправильно Коротка відповідь Знайди відповідність Р озширена відповідь
37	Трикутна призма (червоний, жовтий, зелений)	Учні дають вчителю зворотний зв'язок, показуючи колір, що відповідає рівню розуміння
38	Усне опитування	Учитель пропонує учням відповісти на запитання, наведені нижче: Чим це _____ схоже на/відрізняється від _____? Які характерні риси/елементи _____? Як ще можна показати/проілюструвати _____? чому полягає головна ідея, ключова концепція, мораль _____? Як _____ стосується _____? Які ідеї / деталі можна додати до _____? Наведіть приклад _____? Що не так з _____? Який висновок ви могли б зробити з _____? Які висновки можна зробити з _____? На яке питання ми намагаємося відповісти? Яку проблему ми намагаємося вирішити? Що ви можете сказати про _____? Що може статися, якщо _____? Які критерії можна взяти для оцінки _____? Які докази підтверджують _____? Як ми можемо довести / підтвердити _____? Як це можна розглядати з точки зору _____? Які альтернативи _____ слід розглянути? Який підхід/стратегію ви могли б використати для _____?
39	Учнівська конференція	Бесіда з кожним учнем особисто для перевірки рівня розуміння
40	Хрестики-нулики	Набір видів роботи, з яких учні самостійно можуть обирати ті, що можуть продемонструвати їхнє розуміння теми. Набір представлений у вигляді сітки з дев'яти квадратів, схожої на дошку для гри в хрестики-нулики, можна попросити учнів обирати так, щоб зрештою закреслити «три підряд». Завдання можуть відрізнятися за змістом, процесом та результатом і можуть бути адаптовані залежно від глибини знань
41	Хто швидше?	Р обота в парі – слухач і ведучий. Обидва знають

		категорію(тему , однак ведучий стоїть спиною до дошки / екрану. З'являються слова на задану тему, слухач дає підказки, а ведучий намагається вгадати слово. Пара, яка завершила першою, встає
42	Швидкий запис	Попросіть учнів відповісти за 2-10 хвилин на відкриті запитання або твердження
43	Шкала Лайкерта	Учитель наводить 3-5 тверджень, які явно не є істинними або помилковими, але дещо спірними. Мета полягає в тому, щоб допомогти учням подумати над текстом, а потім обговорити його з однокласниками. Наприклад, «Герой (ім'я не повинен був робити (що саме . повністю погоджуюся не погоджуюся погоджуюся повністю погоджуюся
44	3-2-1	Учні виконують такі варіанти завдань, визначаючи за прочитаним текстом: три речі, які ви дізналися, два цікаві акти, одне питання, що залишилося; три ключові слова, дві відмінності між __, один вплив на __; три важливі акти, дві цікаві ідеї, одне уявлення про себе як учня; три нові терміни, дві нові ідеї, одна річ, яку потрібно обдумати; три питання до тексту (незнайомі слова або незрозумілі ідеї , два прогнози за текстом (що станеться далі, враховуючи вже прочитане, знайдіть один зв'язок у тексті (з тим, що ви вже знали або випробували)
45	Трихвилинна пауза	Трихвилинна пауза дає змогу учням зупинитися, обміркувати певні представлені явища та ідеї, прив'язати їх до вже наявних знань або досвіду та попросити роз'яснень. Я змінив/ла ставлення до.... Я більше дізнався/лася про... Мене здивувало... Я почувався/лася ...
46	Є питання, в кого є відповідь?	Учитель робить два набори карток. Перший набір має запитання за певним розділом навчання. Другому наборі містяться відповіді. Учитель роздає картки з відповідями учням, а потім він або учень зачитує класу питання на картці. Всі учні перевіряють свої картки з відповідями, щоб знайти правильну

6.2. Підсумкове оцінювання

Підсумковому оцінюванню (семестровому, річному) підлягають результати навчання з навчальних предметів, інтегрованих курсів обов'язкового освітнього компонента типового навчального плану. Педагогічна рада закладу загальної середньої освіти може ухвалити рішення про оцінювання результатів навчання складників вибіркового освітнього компонента.

Семестрове оцінювання здійснюють з урахуванням різних видів навчальної діяльності, які мали місце протягом семестру, та динаміки особистих навчальних досягнень учня/учениці. Проведення окремої семестрової атестації не є обов'язковим і здійснюється на розсуд закладу освіти.

Річне оцінювання здійснюють на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за I та II семестри. Для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих навчальних досягнень учня / учениці протягом року.

Семестрова та річна оцінки можуть підлягати коригуванню. Відповідно до п. 3.2. Інструкції з ведення класного журналу 5-11(12-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки країни від 03.06.2008 № 496, у триденний термін після виставлення семестрової оцінки батьки (особи, які їх замінюють) учнів (вихованців), які виявили бажання підвищити результати семестрового оцінювання або не були атестовані, звертаються до керівника закладу освіти із заявою про проведення відповідного оцінювання, у якій пояснюють причину та необхідність його проведення.

Наказом керівника закладу створюють комісію та затверджують графік і порядок проведення оцінювання. Члени комісії готують завдання, що погоджує педагогічна рада навчального закладу. Комісія ухвалює рішення щодо його результатів та складає протокол. Рішення цієї комісії є остаточним, при цьому скоригована семестрова оцінка не може бути нижчою за семестрову. У разі, якщо учневі / учениці не вдалося підвищити результати, запис у колонку «Скоригована» у класному журналі не роблять. За результатами оцінювання керівник закладу освіти видає відповідний наказ.

Коригування річної оцінки здійснюють шляхом коригування семестрової оцінки за I та/або II семестр відповідно до п.п. 9-10 Порядку переведення учнів (вихованців закладу загальної середньої освіти до наступного класу, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки країни від 14.07.2015 № 762 (зі змінами).

Оцінка результатів навчання учнів є конфіденційною інформацією, яку повідомляють лише учневі / учениці, його / її батькам (іншим законним представникам).

Відомості, отримані під час підсумкового та, у разі застосування, проміжного, оцінювання результатів навчання, застосовують у формувальному оцінюванні, зокрема, для вироблення навчальних цілей на наступний період, визначення труднощів, що постали перед учнем / ученицею, та коригування освітнього процесу.

6.3. Критерії та шкала оцінювання

Оцінювання має бути зорієнтованим на визначені Державним стандартом базової середньої освіти ключові компетентності та наскрізні вміння й передбачені навчальною програмою очікувані результати навчання для відповідного періоду освітнього процесу. Враховуючи ці вимоги, для оцінювання навчальних досягнень учнів доцільно керуватися такими категоріями критеріїв:

- розв’язання проблем і виконання практичних завдань із застосуванням знань, що охоплюються навчальним матеріалом;
- комунікація (у тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій);
- планування й здійснення навчального пошуку, робота з текстовою і графічною інформацією;
- рефлексія власної навчально-пізнавальної діяльності.

Звертаємо увагу, що під час оцінювання навчальних досягнень важливо враховувати дотримання учнями принципів доброчесності, а саме: вияв поваги до інших осіб, їхніх прав і свобод, дбайливе ставлення до ресурсів і довкілля, дотримання принципів академічної доброчесності. разі порушення учнем / ученицею принципів доброчесності під час певного виду навчальної діяльності, учитель може прийняти рішення не оцінювати результат такої навчальної діяльності.

Для визначення рівня досягнення учнями результатів навчання заклад освіти може застосовувати Орієнтовну рамку оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти або на її основі розробити власні критерії та шкалу оцінювання. пропонуваній Орієнтовній рамці оцінювання навчальних досягнень навчальні досягнення учнів характеризують за чотирма рівнями: початковий, середній, достатній, високий.

Орієнтовна рамка оцінювання навчальних досягнень здобувачів базової середньої освіти

Рівні Категорії критеріїв	Початковий рівень 1 – 3 балів	Середній рівень 4 – 6 балів	Достатній рівень 7 – 9 балів	Високий рівень 10 – 12 балів
Планування та здійснення навчального пошуку, аналіз текстової та графічної інформації	Учень/учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: планує й здійснює навчальний пошук; опрацьовує текстову та/або графічну інформацію	Учень /учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: планує й здійснює навчальний пошук; ставить запитання до змісту навчального матеріалу; опрацьовує й	Учень /учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя або інших осіб: планує й успішно здійснює навчальний пошук, не обмежуючись	Учень /учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: планує й успішно здійснює навчальний пошук, не обмежуючись навчальним матеріалом;

		інтерпретує текстову та/або графічну інформацію без істотних змістових і логічних неточностей	навчальним матеріалом ; ставить уточнювальні запитання; використовує інформацію з кількох джерел; опрацьовує її логічно інтерпретує текстову та/або графічну ін формацію; порівнює інформаці ю з кількох джерел	ставить запитання на з'ясування причинно- наслідкових зв'язків; використовує інформацію з різних джерел; опрацьовує її логічно інтерпретує текстову та/або графічну інформацію; аналізує її порівнює інформацію з різних джерел; критично оцінює надійність джерела її достовірність інформації
<i>Комунікація , зокрема з використан ням інформаційн о- комунікацій них технологій</i>	Учень / учениця створює короткі усні й письмові повідомлення; відтворює почуту або прочитану інформацію, допускаючи істотні змістові та/або логічні неточності	Учень / учениця створює короткі усні й письмові повідомлення; відтворює почуту або прочитану інформацію без істотних змістових та/або логічних неточностей; презентує результати своєї навчальної діяльності	Учень / учениця створює деталізовані усні й письмові повідомлення; висловлює власну думку й наводить приклади на її підтвердження; презентує результати навчальної діяльності, зокрема з використанням ІКТ (за умови доступності	Учень / учениця створює деталізовані усні й письмові повідомлення; висловлює її логічно обґрунтовує власну думку, наводить приклади на її підтвердження; творчо презентує результати навчальної діяльності, зокрема з використанням ІКТ (за умови доступності

<p><i>Виконання практичних завдань та розв'язання повсякденних проблем із застосуванням знань, що охоплюються навчальним матеріалом</i></p>	<p>Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя або інших осіб: виконує навчальну дію на рівні копіювання зразка її виконання; розпізнає, називає окремі об'єкти вивчення</p>	<p>Учень / учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: виконує навчальну дію із застосування знань, що охоплюються навчальним матеріалом, за зразком; може порівняти окремі об'єкти вивчення</p>	<p>Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: застосовує знання, що охоплюються навчальним матеріалом, у типових ситуаціях на рівні свідомого вибору, а саме: формулює проблемні питання, пропонує можливі способи виконання завдання або розв'язання проблеми; складає план для виконання/ розв'язання відповідно до інструкцій та/або успішно виконує окремі етапи такого виконання/ розв'язання; може аналізувати та порівнювати об'єкти вивчення</p>	<p>Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб: застосовує знання, що охоплюються навчальним матеріалом, для виконання практичних завдань та/або розв'язання повсякденних проблем у нетипових ситуаціях на рівні свідомого вибору, а саме: формулює проблемні питання, висуває гіпотези; успішно виконує завдання або розв'язує проблему відповідно до інструкцій; обґрунтовує обраний спосіб розв'язання / виконання, спираючись на знання й досвід; може класифікувати, узагальнювати об'єкти вивчення</p>
---	---	--	--	--

<i>Рефлексія власної навчально - пізнаваль ної діяльності і</i>	Учень /учениця розпізнає помилки, логічні або змістові неточності в результатах навчальної діяльності після того, як на них вказує вчитель	Учень /учениця самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб: розпізнає й виправляє окремі помилки та робить часткові уточнення в результатах навчальної діяльності	Учень /учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб : успішно виправляє окремі помилки й робить часткові уточнення в результатах власної навчальної діяльності; визначає окремі труднощі, що виникають у процесі власної навчально- пізнавальної діяльності й можливі шляхи їх подолання	Учень / учениця самостійно або під опосередкованим керівництвом учителя чи інших осіб аналізує результати власної навчальної діяльності із застосуванням критеріїв оцінювання, успішно виправляє помилки й робить уточнення; визначає труднощі, що виникають у процесі власної навчально- пізнавальної діяльності, та можливі шляхи їх подолання
---	---	---	---	--

Заклад загальної середньої освіти може здійснювати підсумкове та, у разі застосування, проміжне, оцінювання результатів навчання за рівневою, 12- бальною або за власною шкалою оцінювання, затвердженою рішенням педагогічної ради, – за умови затвердження правил переведення до системи (шкали оцінювання, визначеної законодавством. Результати річного оцінювання відображають у свідоцтві досягнень, яке видають учневі / учениці в кінці навчального року, за системою (шкалою , визначеною законодавством.

Для забезпечення наступності між підходами до оцінювання результатів навчання здобувачів початкової та базової середньої освіти, рекомендуємо у першому семестрі 5-го класу підсумкове та, у разі застосування, проміжне оцінювання результатів навчання учнів здійснювати за рівневою шкалою, а його результати позначати словами або відповідними літерами: «початковий (П)», «середній» (С), «достатній» (Д), «високий (В)», та супроводжувати вербальною характеристикою з орієнтацією на досягнення учня / учениці (а не на помилки або невдачі). При переході від підсумкового оцінювання за рівневою шкалою в I семестрі до оцінювання за бальною шкалою в II семестрі рекомендуємо при виставленні річної оцінки орієнтуватись на оцінку за II семестр, а можливу різницю між рівнями результатів навчання у I та II семестрах враховувати шляхом виставлення річної оцінки, що відповідає вищому показнику.

Якщо рівень результатів навчання учня / учениці визначити неможливо через тривалу відсутність учня / учениці, у класному журналі та свідоцтві досягнень робиться запис «(н/а)» (не атестований(а)).

Яку обрати форму оцінювання (рівневу чи бальну) вирішує заклад на засіданні педагогічної ради.

Для розроблення та/або оцінки вже розроблених власних критеріїв і шкали оцінювання заклад освіти може використати Орієнтовні вимоги до критеріїв та шкал оцінювання. Ці орієнтовні вимоги мають допоміжний характер і не є обов'язковими до використання.

Орієнтовні вимоги до критеріїв і шкал оцінювання

Інструмент для оцінювання якості критеріїв і шкал оцінювання

Критерій	1 Незадовільно	2 Задовільно	3 Добре	4 Відмінно
Чіткість і зрозумілість критеріїв	Критерії є незрозумілими, не стосуються змісту навчальної програми або за змістом істотно перекривають один одного	Критерії можна зрозуміти, але вони недостатньо чітко розмежовуються між собою або не повністю відповідають змісту навчальної програми та/або виду навчальної діяльності	Критерії загалом є зрозумілими, чітко розмежовуються між собою й загалом відповідають змісту навчальної програми та виду навчальної діяльності	Кожен критерій є виразним і чітко окресленим, повністю відповідає змісту навчальної програми й виду навчальної діяльності
Чіткість розмежування між рівнями досягнень	Неможливо або майже неможливо розрізнити рівні досягнень між собою	Р івні досягнень можна розрізнити між собою, але розмежування недостатньо чітке	Р озмежування між рівнями досягнень є очевидним	Кожен рівень досягнень є чітко окресленим і кожен наступний рівень відрізняється від попереднього за чіткими й логічними ознаками

<p>Надійність шкали оцінювання</p>	<p>Перехресне оцінювання часто призводить до істотних відмінностей у результатах</p>	<p>Перехресне оцінювання іноді призводить до відмінних результатів</p>	<p>Є загальна узгодженість між результатами при перехресному оцінюванні (різниця менше 5-10% або ½ рівня</p>	<p>Результати перехресного оцінювання є послідовно однаковими</p>
<p>Обізнаність учнів про критерії та шкалу оцінювання</p>	<p>Учні не знають про критерії та шкалу оцінювання</p>	<p>Учні знають про критерії та шкалу оцінювання і мають певне уявлення про очікувані результати їх навчальної діяльності</p>	<p>Критерії та шкала оцінювання відкрито використовуються для презентації завдання й супроводу учнів</p>	<p>Критерії та шкала оцінювання є предметом обговорення й постійного супроводу учнів у процесі навчальної діяльності</p>
<p>Підтримка розвитку метакогнітивних навичок учнів</p>	<p>Учні не знають про критерії та шкалу оцінювання і не можуть використовувати її для регулювання власної навчальної діяльності</p>	<p>Учнів повідомлено про критерії та шкалу оцінювання, але під час навчальної діяльності критерії та шкала не перебувають у фокусі уваги</p>	<p>Учні знають про критерії та шкалу оцінювання як про інструмент, що допомагає зрозуміти, чого вони навчаються, що їм вдається добре, а над чим треба попрацювати</p>	<p>Критерії та шкала оцінювання постійно перебувають у фокусі уваги і використовуються як інструмент, що допомагає учням зрозуміти, чого вони навчаються, що їм вдається добре, а над чим треба попрацювати</p>
<p>Участь учнів у розробленні та застосуванні критеріїв і</p>	<p>Учні не беруть участі ні в розробленні, ні в застосуванні критеріїв і шкали оцінювання в процесі</p>	<p>Учням пропонують готові критерії та шкалу оцінювання для можливого самооцінювання в процесі</p>	<p>Учні обговорюють і надають пропозиції до проекту критеріїв і шкали, є відповідальними</p>	<p>Учителі й учні разом відповідають за розроблення критеріїв і шкали оцінювання; учні постійно застосовують їх</p>

шкали оцінювання	навчання	навчання	за їхнє застосування для самооцінювання та/або взаємооцінювання в процесі навчання	для самооцінювання й взаємооцінювання в процесі навчання
-------------------------	----------	----------	--	--

Шкала оцінювання критеріїв:

0 – 5.0 = потребують доопрацювання

5.5 – 7.5 = застосовні

8.0 - 10 = добре

10.5 – 12.0 = відмінно

Кожний показник рівня 1 = 0.5 балів, рівня 2 = 1.0 бал, рівня 3 = 1.5 бали, рівня 4 = 2.0